

СЛОВО

Просвіти

Без мови немає нації

ч. 1 (169)
1-7 січня
2003 р.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

...Три прзники в гості... Малюнок художниці Вікторії Ковальчук

Сьогодні в номері:

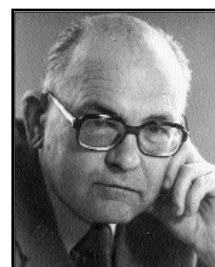
Де літає
наш голуб
миру?

стор. 3

Вдивляю-
чись в
обличчя...

стор. 6

Спостере-
ження
від Анатолія
Дімарова

стор. 7

“Просвіті” —
135!

стор. 8—9

“Земляки”
запрошують

стор. 11

Живуть
студенти
весело!

стор. 12—13

Любов
і зоря
Жанни
Боднарук

стор. 15

З НОВИМ РОКОМ! З РІЗДВОМ

24 грудня 1948 року унікальна історична пам'ятка за інвентарним номером 15 552 була передана на вічне зберігання у фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ця книга — національна гордість українського народу — “Пересопницьке Євангеліє”.

Здійснили переклад син протопопа Михайло Василювич та архімандрит Перечистенського монастиря Григорій, які викладали канонічний євангельський текст книжною українською мовою та надали йому національного мовного колориту. На жаль, залишилося невідомим ім'я талановитого автора чотирьох чудових художніх мініатюр, що вміщені у книзі.

Роботу над рукописом було розпочато 15 серпня 1556 року в Дворецькому монастирі князів Заславських і завершено 29 серпня 1561 року в Пересопницькому монастирі (нині Рівненської області). Фундували рукопис відомі волинські князі-меценати: Парасковія, ігумена Дворецького монастиря, до прийняття постригу — княгиня Настасія Юрївна Жеславська-Гольшанська (Заславська-Ольшанська), та її зять і дочка — Іван Федорович та Євдокія Черторизькі.

“Пересопницьке Євангеліє” представляє собою розкішний манускрипт in folio, вагою 9 кг. 300 г., форматом 380 x 240 мм, що складається з 482 пергаментних листів, опрацьованих у дубові дошки та обтягнуті зеленим бархатом (вже значно потертим).

Текст, що добре зберігся, виконаний темно-коричневим чорнилом із застосуванням червоної фарби для нумерації глав, виділення початкових літер (буквиць), а також різних приміток на полях.

За красою, вишуканістю та витонченістю, багатством графіки письма та художнім оформленням, серед українських рукописів “Пересопницьке Євангеліє” не має собі рівних. Високим професійним рівнем вирізняються подані в ньому багатоколірні заставки, ініціали, пунктуаційні знаки, контурні малюнки та мініатюри, що виконані в традиціях іконописної школи того часу, а також оригінальна плетена рослинна орнаментика, яка, зберігаючи певну єдність з мистецтвом Відродження, має яскраво виражений характер самобутнього українського книжкового мистецтва.

За своїм змістом пересопницький рукопис — традиційне тетраєвангеліє. Його призначення — урочисте богослужіння, отже, тексти чотирьох євангелістів — Матвія, Марка, Луки та Іоанна розташовані послідовно один за одним. Книга розпочинається з так званого Науки читання, своєрідного ключа до читання євангельських текстів. Далі йде запис писця з повідомленням про час та місце створення пам'ятки. Далі вміщено самі тексти. Кожне з Євангелій відкривають високохудожні мініатюри з зображенням кожного з євангелістів за працею. Вони обрамлені широкими бордюрними рамками, з поданням коротких відомостей про євангеліста та вказівок на те, скільки глав уміщується в даному євангелії.

Глави починаються з “сумаріїв”, тобто викладення короткого змісту. На нижніх полях розміщені “укази” — вказівки, коли треба читати певний євангельський текст. На сторінках зустрічаються виділені особливими рамочками “глоси” — пояснення до окремих, важкозрозумілих слів. Наприкінці рукопису є Місяцеслів, де під кожним місяцем вказано, зі скількох годин у ньому складаються дні і ночі. Числа в місяцях перелічено не всі, а тільки свята, на які приходяться особливі євангельські читання.

З часу свого написання Євангеліє зна-
ходилося у Пересопницькому монастирі. З

ІНІЦІАТИВА

Шановна редакціє "Слова Просвіти"!

Дуже добре, що до акції поповнення книжками бібліотеки в с. Чорнухи долучилося так багато добрих і щирих людей, які допомагають відновити книжковий фонд бібліотеки. Але це одноразова акція.

Через кризову ситуацію в нашій державі, через зросіщення ЗМІ, бібліотеки занепадають, особливо в малих містах і селах. На полицях книжки ще з брежньовських часів припадають порохом, ніхто їх не читає, а нові книжки не надходять. Журналів у бібліотеках дуже мало, або й зовсім немає. Газети — 1–2 місцевих видавництва.

Серед читачів “Слова Просвіти” багато людей небайдужих, активних, які змогли б допомогти Україні виховати патріотів, скори-

Одним із найцікавіших явищ у культурному житті України була спроба замінити церковно-слов'янську мову богослужбових книжок рідною для народу — українською. Ця спроба була втілена в так зване “Пересопницьке Євангеліє” (1556-1561), з перекладом на українську мову багатьох старослов'янських, малозрозумілих та тих, що вийшли з використання, слів. Не зустрівши схвалення вищих церковних ієрархів, у подальшому подібні спроби не впроваджували, отже, “Пересопницьке Євангеліє” залишилось унікальною пам'яткою українського рукописного мистецтва свого часу.

никам: у грудні 1991 року, під час церемонії інаугурації, поклавши руку на "Пересопницьке Євангеліє", вірно служити своєму народові присягав Президент України Леонід Кравчук. За кілька днів до цієї події у Верховній Раді України обговорювалося питання: як провести церемонію інаугурації так, щоб вона запам'яталася. Щодо хору, який виконував "Боже, великий, єдиний, нам Україну храни!" ніяких суперечок не було. Одначе, гарячі дискусії виникли щодо того, на що саме мав покласти руку Президент, даючи присягу. Конституції України тоді ще не було, а існував Основний закон 1978 року, який до того часу мав вигляд рваної сорочки — стільки в ньому було змін, доповнень та протиріч. У самому ж тексті присяги зазначалося, що глава держави у своїй роботі має спиратися на Конституцію та Закон. Отже, Конституцію просто необхідно було покласти на стіл.

ГОЛОВНА КНИГА УКРАЇНИ

1600 до 1701 року доля рукопису, на жаль, невідома. Відомо тільки, що 17 квітня 1701 року він був подарований гетьманом України Іваном Мазепою — Переяславському кафедральному собору. З 1799 року Євангеліє зберігалося у бібліотеці Переяславської духовної семінарії, потім у Полтавській семінарії, Полтавському історико-краєзнавчому музеї. Під час Великої Вітчизняної війни знаходилося в евакуації в м. Уфі, а після визволення України від фашистської окупації опинилося в Києві, в музеї-заповіднику Києво-Печерська Лавра. Там його виявив проф. С. І. Маслов, і його зусиллями 24 грудня 1948 року пам'ятка, що одержала інвентарний номер 15 552, була передана на вічне зберігання у фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Передоспницьке Євангеліє не тільки вміщує унікальний матеріал для вивчення історії української мови, а й відображує вклад українських подвижників у справу збереження та розвитку національної, культурної та релігійної самобутності. Створений у період релігійної полеміки православ'я з католицизмом, переклад церковнослов'янського тексту Євангелія на українську мову був покликаний відсто-яти власну культуру, релігію, мову, й тим самим національну самобутність у цілому.

Слава відкриття рукопису в 30-і роки XIX століття належить відомому українському філологу-славісту Осипу Бодянському, який охарактеризував книгу як безцінний скарб, де українська мова чиста, мов небесні зорі...

На початку 70-х років XIX століття над рукописом працював молодий вчений-визнаний Павло Житецький, який за кавив пам'ятку учасників III Археологічного з'їзду, що зібрався в Києві в 1874 році. Приблизно в той самий час полтавське духовенство показало "Пересопницьке Євангеліє" тодішньому міністру народної освіти графу Д. Толстому, що перебував у Полтаві проїздом. Будучи одним із провідників політики пригнічення українського народу, міністр негативно сприйняв український рукопис XVI століття та розпорядився, щоб полтавський архієрей подарував пам'ятку йому

особисто (незважаючи на те, що книга була власністю бібліотеки), щоб нею якомога менше цікавився вчений світ. І навіть коли організатори III Археологічного з'їзду звернулися до міністра з проханням позичити пам'ятку хоч би на час роботи з'їзду, — вони отримали відмову, мотивовану тим, що рукопис немовби переданий царю "на высочайшее воззрение". Пізніше він потрапив до рук великого князя Петра Георгієвича, принца Ольденбургського, а після його смерті повернувся до Полтави.

Рукопис читав і Т. Г. Шевченко. А прославлений перший ректор Київського університету М. Максимович відзначав, що мова «Пересопницького Євангелія» є взірцем книжної культури української літературної мови.

Щастя побачити цю унікальну духовну святиню випало і багатьом нашим сучас-

* * *

Сьогодні на стан збереження народної реліквії наклав свій відбиток невблаганний час: у результаті активного використання втрачена її первісна оправа, пошкоджено сторінки, оспіаються золоті фарби мініатюр... Кошти для її детальної реставрації вже зібрані Гарвардським інститутом українських досліджень у США. Провести ж скрупульозну роботу з "лікування" рукопису передбачається спеціалістами Національного науково-дослідного реставраційного центру.

Турбота про “Пересопницьке Євангеліє” як про символ української духовності — це і є продовження славних традицій наших предків на благо теперішнього та майбутнього України.

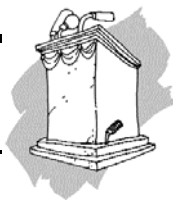
● **Леся ТУРОВСЬКА,**
працівник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

З Новоріччям!

* * *

...Та нитка стежки в полотні зими
І ті сніги, як дідові сивини...
Ходила Матір Божа між людьми,
В людські печалі спеленавши Сина.
Стояв мороз жорстокий, як тюрма, —
А коляда не обминала й хвіртки.
Кадав нам вчитель, що Христа — нема
Й блавав очима: "Ви мені не вірте".
Як течія розкутої ріки,
Пречистий знак високого творіння,
Ішли селом малі колядники —
То Україна йшла до Воскресіння.

Богдан ТОМЕНЧУК, м. Івано-Франківськ

Велике свято прийшло до нас, і ще ближче — до наших сердець. Наша розмова з протоієреєм Андрієм Власюком, настоятелем храму святого Архистратига Михаїла та церкви святої мучениці Параскеви (Українська православна Церква Київського Патріархату) в Державному музеї народної архітектури та побуту України (або інакше — в Музеї просто неба), найперше, очевидно, про Різдво Христове та християнське приготування до нього. Не оминемо також і короткої, але яскравої історії відновлення богослужіння в цих унікальних дерев'яних храмах — шедеврах народного зодчества, врятованих свого часу подвижниками із згаданого Музею від цілковитого знищення тоталітарною атеїстичною владою.

— Перше богослужіння на території Музею просто неба відбулося на шевченківські роковини — 10 березня 1990 року. А першою діючою церквою став храм святого Архистратига Михаїла із села Дорогичинка на Київщині, котрому нещодавно виповнилося 402 роки. Дещо згодом, у 1993 році ми взяли під свою опіку і освятили престол у 260-літній церкві святої мучениці Параскеви (із села Зарубинці на Черкащині), а в 1996-му — Миколаївський храм (Поділля). Всього ж у Музеї сьогодні п'ять церков: три з них належать нашій православній громаді, а одну, Покровську із Закарпаття — у 1999 році передали греко-католикам — лемківському землярству Києва. (До речі, наша громада була першою парафією Української автокефальної православної Церкви в усій Центральній та Східній Україні (це вже потім відкрився храм Миколи Притиска та Покровська церква на Подолі). І хоч музей має постійний брак коштів, — але церкви з Божою допомогою ми підтримуємо у належному стані. А це — майже відновили унікальний бароковий іконостас XVIII сторіччя в П'ятиницькій церкві. На моє глибоке переконання, рівного цьому іконостасу (принаймні, за композицією та гармонійністю) у Києві, а, може, й взагалі в Україні, зараз немає. За винятком сорочинського, хіба що.

Богослужіння, як належить, відбуваються регулярно. До нашої парафії входять як мешканці села Пирогів, так і городяни. Дехто з останніх приїжджає навіть із найвіддаленіших від Музею районів Києва — так прикипіли серцем і духом до цієї святої землі, до цих дивовижних храмів.

Іноколи нам кажуть: ваші ж церкви перевезені, а кожну церкву будують на визначеному місці... Так, усе, що знаходиться в музеї, є перевезеним. Але, по-перше, в Україні здавна існувала практика перевезення дерев'яних церков. У тих же Карпатах їх взагалі возили десятиками разів із села в село: чи то змінювалися умови проживання, чи то храм дарували іншій, менш заможній громаді тощо... По-друге, землі, на яких сьогодні стоять наші церкви — це землі Видубицького монастиря, землі, на яких знаходився ще Пирогівський печерний монастир, сплюндерований під час монголо-татарської навали. Також на території Пирогова була колись криниця преподобного Антонія Печер-

ворими, як Великий та Успенський. Тому протягом перших двох дозволяється вживати рибу, вино та олію, окрім середи і п'ятниці (м'ясні та молочні страви виключаються за будь-яких постів). А от протягом двох суворих постів олію та вино можна вживати тільки в суботу та неділю, а рибу — тільки на дванадцять свята. Головне — пам'ятати про самообмеження, не переїдати і не впиватися — хоч би й пісними продуктами та напоями. Людина має постійно відчувати голод та спрагу — і передусім — духовні. Вона повинна уникати кривд, образ, брехні, спокус — всього того, що віддаляє людину од Бога, що робить її пристрасною, збурює душу. Не можна постувати тілесно, а духовно — "оскоромлюватися". Обов'язково протягом посту треба простити усіх кривдників, попроси-

літочислення, — здійснювати свій маленький земний подвиг і не схити. (До речі, День Незалежності України припав на суворий Успенський піст, тобто усі ці бучні святкування зі всілякими парадами — теж зайві). Треба духовно святкувати, у молитві, в покаянні, з вірою і любов'ю. Останні ж п'ять днів перед Різдвом піст має бути суворішим — необхідно брати участь у богослужіннях, більше молитися, ділитися любов'ю, духовною силою і шматком хліба із ближніми, підтримувати кволих і убогих... І тоді увійти у всевітню радість народження Божого Дитяти Ісуса Христа.

Христос був явлений цьому світові на спасіння людства. Чому він воплотився саме тоді, 2003 роки тому? Як сказано у Святому Писанні — настало літо Господнє благоприємне, все виповнилося, світ був го-

ся Христос — і Цар, і Бог, і Людина. Народився Син Чоловічеський, що взяв на себе всі людські провini. Він спустився до самих глибин людського страждання, Своїм життям і кров'ю викупивши нас із рабства гріха. Людей. Тут — таємниця, радість і велич Різдва. Невмістиме, Неосяжне, божественне вмістилося у такий крапельці, як людське дитинча! Незбагненна таємниця принесла неосяжну радість, і тепер ми маємо шанс відновити у собі образ Божий, спотворений першородним гріхом, — через хрещення, через побожне життя, через належність до святої Православної Церкви і участь в її богослужіннях і Таїнствах. І зміст свята, і плоди посту оспівуються у церковних піснях. Тому приходьте до храмів, молитесь, слухайте і співайте — тоді й зрозумієте суть Різдва (особливо якщо богослужіння як-

СЛАВА У ВИШНІХ БОГУ НА ЗЕМЛІ МИР...

Фото Т. Карпінської

ського, засновника згаданого монастиря... І якщо ці святині були зруйновані — це ще не означає, що перестала бути святою ця земля. Ми, таким чином, наповнили святе місце належним змістом, відповідно до часу і потреб людей.

— **Отче Андрію, що християнину несе Різдво Христове?**

— Різдвяні свята нерозривно пов'язані із різдвяним постом, піліпівкою, який завжди розпочинається за сорок днів до Різдва. Сорок — це сакральне число у Біблії. Господь постив сорок днів у пустелі, Мойсей сорок років водив євреїв до землі обітваної тощо. Отже, щоб приготуватися до святкування такого величного свята як Різдво Христове, і встановлений цей піст. Головна мета посту, очевидно, — очищення і покаяння. Потрібно завжди пам'ятати: піст тілесний — допомога посту духовному. Піст тілесний — це самопожертва, самообмеження, — задля належного підготування до свята.

— **Наскільки сувора Православна Церква до своїх вірних стосовно посту?**

— Не стільки сувора, скільки канонічна. Тобто усі ці "жорсткі" приписи і заборони встановлені ще Апостольськими правилами та правилами святих отців, прийняті і закріплені рішеннями Вселенських та помісних соборів православної Церкви. Таким чином постали чіткі та непорушні канони щодо посту. І давати якесь, так би мовити, розрішення, полегшення на піст ніхто не має права, — ані священник, ані єпископ. Кожна людина відповідно до стану свого здоров'я, до життєвих обставин має сама себе контролювати. Взагалі ж Різдвяний і Петрівський пости не є такими су-

ти пробачення у тих, перед ким могли завинити. І, примирившись з усіма, неодмінно прийти до церкви на Сповідь і Причастя. Це два головних Таїнства Церкви, без прийняття яких ніхто не може вважати себе справжнім християнином. Хоча сьогодні є два типи християн — назовемо їх умовно "практикуючими" та "непрактикуючими". Останні просто іноді заходять до церкви, іноді ставлять свічки, іноді моляться, але часто-густо лишаються далекими від Бога. Якщо людина не сповідається, не причащається, не дотримується церковних канонів, не поділяє чи не розуміє догматів Церкви, не замислюється над суттю християнського життя, — то вона обманює себе (нехай і несвідомо), не зростає духовно.

Життя православного християнина повинно обертатися навколо трьох осей. Перша — це любов, любов до Бога, до своїх братів і сестер у Христі, взагалі до всіх людей у цілому світі. Друга — знання і визнання догматів Православної Церкви, третя ж — сповідання канонів. Канони є, звичайно, богонатхненними, але творяться людьми у часі та просторі, тому можуть, на відміну од догматів, і змінюватися.

— **Повернімося до Різдва, отче.**

— Так. Головне — пам'ятати, що Різдво є важливішим за Новий Рік. І хоча 1 січня зробили доволі гучним святом із гульбищами — православний християнин має пам'ятати, що триває церковний піст, і відповідно обмежити усілякі веселощі. Господь нам так заповів — українцям, грекам, росіянам, іншим православним, що не перейшли на новий, григоріанський стиль

товим до прирештя Месії. І Месія з'явився, звершивши свій хресний подвиг. Таким чином людям був вказаний шлях спасіння, була заснована Церква — Єдина, Свята, Соборна і Апостольська, Православна Церква. Відтоді людство вже не може сказати, що не чуло про Христа, не знає про спасіння. Євангеліє уже проповідано практично між усіма народами. Як пам'ятаємо зі Святого Письма, це — ознака наближення кінця світу. Але боятися не треба. Адже Господь Сам сказав, що час і годину кінця світу знає "тільки Отець Мій Небесний"... Тож пильнуймо та будуймо напругу.

Різдво — це не лише спогад про конкретну історичну подію. Недарма точна дата народження Христа була невідома навіть першим християнам. Зате відомо, що є певний зв'язок між датою святкування Різдва і зимовим сонцестоянням (коли язичники в гульні та розпусті відзначали народження Сонця). Так рання Церква боролася із демонізмом поганського світу. І перемогла. Недарма в Різдвяному нашому тропарі співається про народження Сонця правди, Христа — Бога нашого.

Різдво скріплює собою все, що відбувалося до нього, і все, що відбувалося після. У Віфлємській зорі сконцентрувалися кращі сподівання всього дохристиянського світу. Христос, — що дуже важливо — відкрився спочатку не сильним світу сього, а простим людям, пастухам, які й уособлювали ті сподівання. Потім прийшли три царі, три волхви, і принесли від імені всього людства дари, тим самим визнавши Його своїм Месією, Спасителем, Володарем. Тими дарами — золотом, ладаном і смироною — вони засвідчили, що на світ народив-

ся всенішної слава в Вишніх Богу і на землі мир, між людьми благовоління". Подякуймо Богові за все — і за випробування, і за щастя... Плекаймо у собі і навколо себе мир. Тоді й буде благовоління, тобто добра воля між нами, українцями, і між усіма людьми на цій маленькій Землі. І нехай ми завжди будемо бачити над собою оте провідне світло Віфлємської зорі, будемо йти за тією зорею до народженого Христа. Нехай у кожному серці, в кожній домівці, в усьому світі панує Господь — дорога, істина та життя. Ходімо цією дорогою, шукаймо істину, живімо побожним життям — і ставаймо нарешті вільними.

Другий день різдвяних свят — Собор Пресвятої Богородиці, коли прославляється Матір Господа Ісуса Христа. На третій день згадується святий першомученик архидиакон Стефан (котрий був побитий камінням за одну з перших проповідей про Христа). Таким чином, згадуються самі початки Христової Церкви. Власне свято Різдва закінчується перед нашим Старим Новим Роком — перед Василем, перед Найменуванням Господнім (Обрізанням). Але святки продовжуються до свята Водохреща (19 січня). На цей час піст відмінюється навіть по середах і п'ятницях, настає так звана загальниця. На знак нашої великої радості в цей період ніхто не стає на коліна і в церкві. І лише 18 січня (в день Навечір'я Богоявлення) — встановлено суворий піст, щоб підготуватися до Богоявлення Господнього. А взагалі колядувати можна ще аж до Стрітення — до 15 лютого.

— **Ваші різдвяні побажання...**

— Побажання незмінні — від усього серця промовити "Слава в Вишніх Богу і на землі мир, між людьми благовоління". Подякуймо Богові за все — і за випробування, і за щастя... Плекаймо у собі і навколо себе мир. Тоді й буде благовоління, тобто добра воля між нами, українцями, і між усіма людьми на цій маленькій Землі. І нехай ми завжди будемо бачити над собою оте провідне світло Віфлємської зорі, будемо йти за тією зорею до народженого Христа. Нехай у кожному серці, в кожній домівці, в усьому світі панує Господь — дорога, істина та життя. Ходімо цією дорогою, шукаймо істину, живімо побожним життям — і ставаймо нарешті вільними.

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибить на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідривно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-лі і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексів. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вчно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по г'аздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво бдав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?"

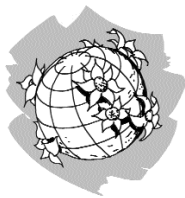
Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи

знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

ЮВІЛЕЙ

“...Я СТАВ ПИСЬМЕННИКОМ ЗАВДЯКИ ЕЛІЗЕРУ ШТЕЙНБЕРГУ...”

— Почати нашу розмову я хотіла би з Вашого дитинства. Яким воно було і яким Ви його запам'ятали?

— Говорити про дитинство, коли тобі перейшло за 90, — це трохи складно. А для мене складно ще й тому, що воно у мене не було легким. Я народився у Вижниці і з дитинства жив у Карпатах, на березі білопінного Черемоша. Мій батько був плотогоном. А от мої перші свідомі враження про дитинство пов'язані з подіями Першої світової війни. Мати моя була дуже гарною. І, коли в 1916 році росіяни прийшли на Буковину, вона, аби вони з неї не погнуздалися, взяла нас, двох малолітніх дітей, і втекла до Угорщини. Там ми були до 1918 року. Лише після закінчення війни ми повернулися додому. Саме на той час і батько демобілізувався з австрійської армії. Я почав ходити до школи, а в 1924 році ми переїхали до Чернівців. Життя у повоєнні роки було важким. І коли мені виповнилося 13 років, я пішов з дому і почав давати приватні уроки для дітей 1—4 класів. На зароблені репетиторством гроші жив. Бідність, праця, навчання — це, по суті, і є моє дитинство. Пізніше, коли я закінчив вчительські семінарії, почав працювати і повністю утримувати себе.

— Як у Вас виникло бажання писати?

— У Чернівцях на той час жив відомий єврейський байкар Елізер Штейнберг. Кожного літа він збирав бідних дітей у Карпатах, у містечку Віженка. Там вони жили і відпочивали у літніх таборах. Мені також пощастило там бути близько півтора місяця і слухати різні оповідки, байки та дитячі оповідання, які дуже майстерно читав Елізер Штейнберг. Під впливом почутого я почав писати. Спочатку, звичайно, наслідуючи Штейнберга, а пізніше з'явилися і власні сюжети моїх оповідань. Коли я іноді наважувався давати йому читати свої твори, то він завжди нарікав на мій поганий почерк. А якось одного разу він мені сказав: “Ти знаєш, не кожен може стати письменником, але порядною людиною повинен бути кожен!” Ці його слова я запам'ятав на все життя. Не знаю, наскільки став порядною людиною, але те, що я став письменником завдяки Елізеру Штейнбергу — це безперечно!

— Як у Вас виникло бажання писати?

— Коли мені було вже 18 років, почав писати серйозно і в 22 роки “Чернівецьких листках” було видруковано моє перше оповідання.

— Чи впливало на формування Вашого світогляду середовище міста?

— Звичайно! Адже місто, в якому ми з вами живемо, споконвіків було багатонаціональним. Тут звучало розмаїття мов, скре-шувалося багато культур. І вони, зрозуміло, впливали одна на одну. Оскільки тут завжди жили українці, румуни, поляки, угорці, євреї. І всі вони мали можливість для розвитку своєї культури. І не випадково ця земля дала світові відомим і знаменитим сьогодні письменникам О. Кобилянську, П. Целана, М. Емінеску, Ю. Федьковича, Р. Ауслендера, а також єврейських, які писали мовою їдиш, Е. Штейнберг, М. Альтман. Австрійська толерантність відома. І незважаючи на те, що з 1918 р. до 1940 р. Буковина належала Румунії, а потім СРСР, — вона і досі зберегла у взаєминах між етнічними меншинами регіону. А Чернівці, попри намагання румунів зробити своєю за духом Буковину, залишилися європейським культурним центром у повному розумінні слова. І так було до приходу радянської влади.

— Якщо можна, розкажіть більше про те, як і що змінилося з приходом на терени Буковини радянської влади?

— До приходу радянської

влади кожна етнічна меншина мала у Чернівцях свої духовні і культурні центри, Народні доми. З приходом нової влади в 1940 році в Чернівцях припинили своє існування український, німецький, польський та єврейський Народні доми. Все це було уніфіковано, і всі стали радянськими громадянами. Коли ж говорити про сам прихід радянської влади, то треба відзначити, що далеко не всі були проти нової влади. Євреї, окрім заможної верстви, політиків, інтелігенції, які відразу покинули місто, — вітали її прихід.

— Чому?

— Тому, що була альтернатива: або радянська влада, або фашистська Німеччина. А оскільки євреї знали, що таке нацисти, то вони вітали “червонозоряних визволителів”, бо вбачали в них гарантів свого існування.

Та розчарування прийшло негайно. Буквально впродовж декількох місяців ми відчули, що ця влада — не те, на що ми сподівалися. 13 червня 1941 року, за два тижні до початку Великої Вітчизняної війни, вони вивезли з Буковини в Сибір майже 10 тисяч лю-

Нинішній рік для Йосифа БУРГА, патріарха єврейської культури, відомого в світі письменника з Буковини — ювілейний. Йому виповнилося 90! Нині його твори перекладено майже на всі європейські мови. Їх читають і цінують шанувальники слова. Письменника вважають посланцем України в Європі, а в Україні — представником Європи. За заслуги у розвитку культури і взаєморозуміння між народами Йосифа Бурга нагородили найвищими відзнаками президенти європейських держав. Незважаючи на повний вік, його і сьогодні порівнюють з Антеєм — велетнем, якому в усі часи додавали сили рідна земля і рідне слово. І нині, у свої 90, Йосиф Кунович слугує нам взірцем життєлюбства та оптимізму. Він щиро розповідає про пережите, відверто розмірковує про сьогоднішнє і вірить у май-

ЙОСИФ БУРГ:

«УКРАЇНА ДОПОКИ ТІЛЬКИ ГЕОГРАФІЧНО ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖАВА»

дей. Були депортовані українці, євреї, німці, поляки — всі, кого влада в той час вважала ворогами радянської держави. Багато людей не доїхало до місця призначення. Від голоду та холоду вони померли в дорозі. Ми зрозуміли, що за гарними деклараціями і обіцяною рівністю народів маскувалася аналогічна фашистській Німеччині хижачка радянська тоталітарна влада.

Місто було зруйноване не тільки війною, як новим радянським режимом. А найбільш упослідженою стала єврейська культура, нація. Якщо до 1940 року євреї займали високе становище в Чернівцях і складали майже половину усього населення міста, то на сьогодні з довоєнних 50-ти тисяч євреїв у Чернівцях залишилося десь близько 3 тисяч. Такою ж є картина і в моєму рідному місті Вижниці, де до війни з 6800 мешканців 6300 були євреї. Понад 90% єврейського населення було в цьому гірському містечку. Нині там живуть поодинокі родини.

Що ж до ситуації в Україні, то на сьогодні тут проживає понад півмільйона євреїв. Україна займає четверте місце у світі за кількістю євреїв, що мешкають на її території.

Перше місце належить США, друге посідає Ізраїль, а третє — Росія. Але на сьогодні євреї в Україні переважно русифіковані. Радянська держава позбавила їх своєї культури, історії, звичаїв, побуту. І тільки в роки незалежності України вони відроджуються як нація. І невідомо, скільки потрібно ще часу, щоб євреї усвідомили себе нацією.

— Як Ваша родина пережила ті страшні роки?

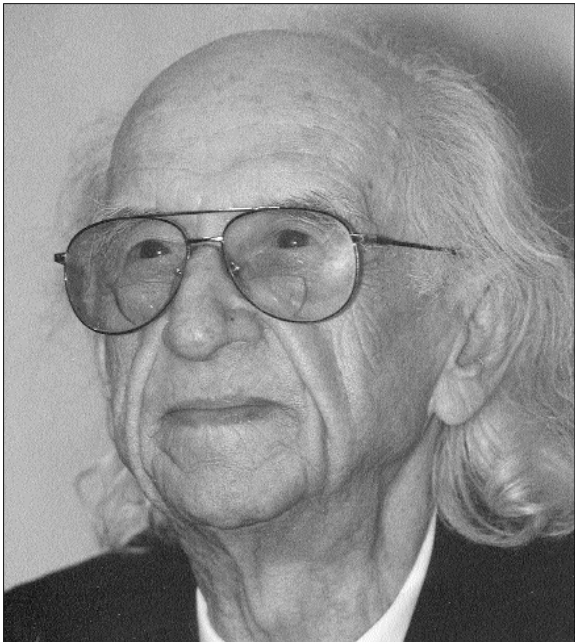
— Ви знаєте, у мене немає родини. Тільки на кладовищі є могила батька. Мати мою розстріляли німці. Брат і сестра загинули. Я залишився один.

“Я ПОЧИНАВ ЗАНОВО ЖИТТЯ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ” — Як Вам вдалося вижити?

— Відразу з початком війни я 20 років не жив на Буковині, а — в Росії. Тільки наприкінці 50-х повернувся сюди. Пам'ятаю, як вийшов на перон і подумав: “А куди йти? Адже у мене тут нікого немає. Абсолютно”. Ідучи містом, сподівався зустріти хоч когось із знайомих. Але так нікого і не зустрів. У мене

вався, що коли приїду додому, то піду до університету, оскільки мав 15-річний досвід викладання у вузах і володів мовами, але мене не пустили далі секретарки ректора Леуцького. Тож, не маючи тривалий час роботи, ми жили дуже погано. Перебивалися тим, що спродували те, що нажили і привезли із собою. Пізніше, спочатку дружині, а потім мені таки вдалося отримати роботу. А оскільки від травня 1941 року, з моменту відправлення моїх документів на вступ до Спілки письменників, так і не вдалося їх розшукати, то тільки в 1962 році в Москві в журналі “Радянська Батьківщина”, який виходив мовою їдиш, пощастило надрукувати й свої перші оповідання. Цей часопис заснували письменники, які пережили сталінські гоніння, а я став відтоді його постійним автором.

У Чернівцях мені дуже допомагали мої українські колеги. І особливо редакція газети “Радянська Буковина” на чолі з К. Демочком. Вони перекладали українською і друкували мої твори. А в середині 70-х років у моєму житті стався перелом на краще. Мені, за

кою” та запрошення до їхньої країни. Але через брак сил і свій поважний вік, якого я, до речі, не відчував до минулого року, сьогодні не наважуюся вирушати в далекі подорожі. Хоч мене й донині запрошують. Востаннє я був за кордоном у Відні, в минулому році на симпозиумі. Таку ж нагороду я отримав і від керівництва держави Ізраїль. Але чого я не очікував, то це отримати нагороду від Президента ФРН. Її мені вручили у Чернівцях дещо пізніше, у жовтні місяці. А під час церемонії вручення у залі міської ради Надзвичайний і Повноважний посол ФРН в Україні Дітмар Штюдман сказав, що я посол України в Європі і представник Європи в Україні. На сьогодні я почесний громадянин Чернівців. Щоправда, документи, представлені на державну відзнаку ще задовго до ювілею керівництвом області, і досі припадають пилком в столичних чиновницьких шухлядах.

— Якою Вам видається культура України сьогодні, крізь лет часу?

— Якщо говорити про культуру України сьогодні, то я би сказав так: Україна допоки тільки географічно європейська держава. Гадаю, має пройти певний час, щоб культура стала визначальною в процесі державотворення. Але єдине, в чому я абсолютно переконаний, то це в тому, що Україна буде однією з європейських держав і в розумінні культури, і за своєю економікою, і за рівнем життя людей. Як швидко це станеться, залежить, передусім, од політичних і економічних умов розвитку. Але те, що потенційно Україна має всі можливості, щоб стати і економічно багатою державою, із самобутньою, багатонаціональною культурою, — це без сумніву.

— В чому, на Ваш погляд, криється оцей потенціал нації?

— Незважаючи на русифікацію впродовж століть, на те, що місто було асимільоване, русифіковане, — село зберегло і мову, і звичаї, і побут, і культуру. Сьогодні потрібен лише час, щоб люди усвідомили державність української нації, її єдиність національну, єврейської культури, єврейської національної ідентичності, без яких неможливо будувати державу.

— Чи є в Україні сьогодні всі умови для формування національної еліти, чи не так?

— Як на мій погляд, це справді так. Національної еліти, як провизиря нації, немає не тільки в культурі, її немає взагалі. Є окремі постаті, особистості, але вони не є тим деревом, яке може стати опорою нації.

Судить самі. Здавалося б, у парламенті має бути цвіт нації. Тим часом, наш парламент скоріше схожий на якийсь дискусійний клуб, позиції якого хитаються то в один бік, то в інший. Я вже не кажу про те, що далеко не всі парламентарі володіють мовою держави, законодавчу гілку влади якої вони представляють. Чи було б це можливо в будь-якій цивілізованій державі? Звичайно, ні! А чому таке можливе у нас? Тому що немає допоки в нашому суспільстві цієї цементуючої бази — національної еліти, роль якої була б визначальною у розробці законодавчих актів на користь національних інтересів української держави в усіх галузях і сферах діяльності.

Але я глибоко переконаний, що така ситуація тимчасова. І не горами той час, коли Україна все-таки стане не тільки географічно, а й культурно європейською державою.

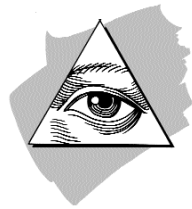
клопотанням обласної організації Спілки письменників, яку на той час очолював М. Бурбак, виділили трикімнатну квартиру, прийняли до Спілки письменників України, а пізніше вийшла у світ і моя третя книжка у видавництві “Радянський письменник”.

“...ПОСОЛ УКРАЇНИ В ЄВРОПІ — ПРЕДСТАВНИК ЄВРОПИ В УКРАЇНІ...”

— Нині Ваші твори вийшли у перекладі багатьма мовами світу. Ваш вклад оцінили й керівники європейських держав...

— До мого 90-річчя нещодавно вийшли книжки німецькою, польською мовами, а у Німеччині мої друзі випустили до ювілею компакт-диск, на якому я читаю свої твори.

Але першими, ще напередодні ювілею, мені зателефонували з австрійського посольства в Україні і поцікавилися: чи прийму я нагороду від керівництва їхньої держави. А потім до Чернівців приїхала австрійська делегація з тридцяти осіб, яку очолював Надзвичайний і Повноважний посол Австрії в Україні, і вручили мені орден “Золотий почесний знак за заслуги перед австрійською республі-

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29, 30, 35, 36, 39, 44—47, 49 (2002 р.)

Перечитуючи сторінки історії Геродота, я ловив себе на думці, що, незважаючи на міфологізовану свідомість історика, він усе намагається потрактувати з погляду здорового глузду, доцільності та еліоцентризму. Усе те добре, що відповідає еллінським критеріям та принципам. Розум абсолютизується... І цілком зрозуміло, чому Цицерон у своїх «Філософських трактатах» трактує розум як інструмент непорозуміння та дезінформації: «Яка розпуста, яке здирство, який злочин заздалегідь буває не обдуманим і, коли замислене здійснюється чи не супроводжується воно порухом духу та роздумами?.. Якби боги хотіли вчинити шкоду людям, то кращого способу, аніж подарувати їм розум, вони не змогли б віднайти. Адже де ще приховується сім'я тих ганджів, грівів. Де несправедливість, бязгуство, розбещеність, як не в розумі...». Тому і дії наших пращурів можна віднести до розряду ірраціональних, коли вони разом із царем відправляли на той світ молодих безневинних людей... Ця процедура є абсурдною і з погляду раціонального, і не належить до езотеричних, тобто закритих для невтаємничених, знань... Це важче це кваліфікувати як містичну процедуру. І наявність в курганах великої кількості жертв може лише свідчити про абсолютизм влади в царстві скіфів, яких важко нам ототожнити і з трипільцями, і з пізнішими суспільними формаціями праукраїнців... Адже цей звичай іде врозріз з тими безкровними жертвоприношеннями, які здійснювали щороку наші предки, передаючи дарунки, загорнуті в пшеничну солому, аж до острова Делос, де, як ми вже оповідали, знаходилися священні могили двох дівчат Арги та Оліс, що прибули з гіпербореїської країни разом з божествами Артеміді та Аполлону.

На честь Арги і Оліс делосці, як зазначає Геродот, — віддають похвалу. «На їхню честь делоські жінки складають дарунки. У гімні, складенім ліквіцем Оленом, жінки їх покликають поіменно. Від делосців цей звичай перейняли жителі інших островів, а також іоняни: вони також співають гімн, покликаючи Оліс та Аргу, і збирають на їхню честь священні дарунки. Цей Олен прийшов на Делос із Лікії і створив також і інші гімни, які виконують і подосі на Делосі...». Завершуючи розповідь про гіпербореїв і посилаючись на поему Гомера «Епігони» та на Гесіода, Геродот, згадуючи ще й дивака Абаріса, який мандрував по всій землі і нічого не їв, доходить парадоксального висновку: «В існування гіпербореїв я взагалі не вірю», аргументуючи цей висновок ось у такий спосіб:

«Смішно бачити, як багато людей уже накреслили карту землі, хоча ніхто з них навіть правильно не може пояснити обриси землі. Вони, — увага! — зображують Океан, що обтікає Землю, яка є круглою, ніби окресленою циркулем. І Азію вони вважають за розмірами подібною до Європи...».

Відштовхуючись од геродотового тексту, український дослідник давнини О. Знойко доходить висновку, що наші пращури, гіпербореїці, були вихідцями з берегів Середземного моря, тому і споряджали щорічні делегації до вівтарів богині Афродити та бога Аполлона, що були перейменовані делосцями з богині землі Кібели-Купали та бога вогню — Леля...

Припущення чи гіпотеза? Адже і Троя до розкопок була гіпотетичною, бо існувала лише в гексаметрах Гомера. Отже, для українських істориків та археологів є велике коло досліджень, аби відкинути, спростувати Шевченківську інвективу: «Німець скаже: ви могли» або «німець скаже: ви — слов'яни». У Т. Г. Шевченка було гостре відчуття причетності нашої історії до глибоких її витоків, тому він і шукав, ще маленьким хлопчиком, тих гераклівських залізних стовпів, що тримають небо.

Проте цікаво знати, чому і досі не віднайдено слід від ноги Геракла, довжиною, як свідчить історик, у 2 лікті в скелі біля річки Тираси? Адже це все зафіксовано на наших історичних землях... Можна солідаризуватися з думкою, що історичне має релігійне підґрунтя, що в історії, філософії, в архітектурі давньої Греції існує замкнений статичний космос... У нашій же давній історії присутній нерозгаданий історичний драматизм і напружене зіткнення з чужими культурами та чужими історіями, якимось віддалене од витоків слугування тим ідеалам,

що вже втратили своє першозначення... Плуг, що заносився на Різдво Христове до хати, вже не асоціювався з тим золотим плугом, що впав з неба пращуром, коляди одірвалися від календ, Купала від Кібели, Маковія не асоціювався з Маккавеями, а Спас — з одвічним святом урожаю... Далека дохристиянська доба не закінчилася з прийняттям віри Христової... Падіння Риму чи крах античного світу, як і інші світові катаклізми, не змінили національного світогляду. І всі існуючі історичні версії є не чим іншим, як проекцією розуму на світ історії, і є віддзеркаленням не власне історії, а умовиводів тих чи інших трактувальників історії. Якщо вся давня історія євреїв, відбита в Старому Завіті, є не чим іншим, як космічною підготовкою до появи Ісуса Христа, то прийняття віровчення Христового ніби перетрактувало всю багатовікову історію (від Трипіллі до Володимира Великого) нашого народу, надавши їй особливого змісту і доцільності і в такий спосіб виправдавши її, цю історію. Без сумніву, у наших пращурів були спроби проломитися у Всесвіт, у позачасся, але власне сам час ніби підлягав замовлянням, повторюваності ритуалів, циклічній обрядовості, проте людина та Всесвіт ніби існували самими по собі... Моральний клімат, що панував серед предків, був суголосним тим моральним принципам, які принесло християнство... Вище трансцендентне начало, без сумніву, присутнє в старих релігіях наших

ній пам'яті... Цими імпульсами для пригадувань, для розкриття незнаних ще шарів в глибинах духу, в надрах власного єства може бути і ландшафт, і пташа, і дзвін давніх інструментів, і забуті вже мелодії... А такі міфологічні оповіді, як оповіді Геродота, незважаючи на всю мішанину, інформаційну безладність, де реальне сусідє з вигадкою, де жахи переплетені з ліричною просвітленістю, стають поштовхами не лише для заглиблень, а й для класифікацій, розмірковувань, уточнень і з'ясування. Історія дана нам не іззовні, а зсередини, і ми, врешті-решт, сприймаємо історію, конструємо її у великій залежності і великому зв'язку з внутрішнім станом нашої свідомості, внутрішньої її широти і глибини. Імпульсами для поглиблення може бути і археологічна знахідка, і уривок української думи, вік якої не обмежується добою козащини, бо речитатив, до якого вдавалися кобзарі, вказує на давню форму солоспіву. Могли і змінювалися сюжети, удосконалювався, багатшав сам музичний інструмент, але форма мелосу (речитативу) залишалася... І найдавніший наш поет Аристей, якому Геродот присвятив кілька сторінок, я переконаний, виконував свої поеми речитативом... До речі, Аристей, за словами метапонтійців, коли з'явився в їхній країні, то звелів спорудити вівтар Аполлону, поряд поставити статую з іменем Аристея з Проконесса. Адже Аполлон прийшов колись саме до них, метапонтійців. А він,

Чому так сталося, що захоплююча дух давнина, історія нашого народу відокремилася в минуле разом з усією історичною дійсністю, з величезними здобутками людства, як винахід плуга, ярма, сокири, приручення диких тварин, приручення злаків? Тому що абсолютизовувалася щоразу нова дійсність, нові реалії...

Розрив поміж минулим і майбутнім, зазначав М. Бердяєв, є головною хворобою, головним дефектом, головним злом часу нашої світової дійсності.

«Якщо визнати існування лише нашої нашої злого і хворого часу, в якому розривні минуле і майбутнє, то не можна було б розпізнати і визнати існування достеменною, реальною історичною дійсністю, яка здійснювалася би в якомусь теперішньому, цілісному і реальному, не розриваному і не смертоносному часові, яка б здійснювалася в часі, що несе життя, а не смерть...». Філософ робить дуже вдумливий висновок, згідно з яким смертоносний час несе також життя, що триває тягло з першовитоків першоплюдей... І ніколи теперішнє не переможе минулого, як і майбутнє не поглине остаточно і теперішнє, і минуле. Ця трискладовість часова важлива не лише для долі людства, а й для долі кожної окремих людини, яка живе надіями на завтрашнє, переймається сьогоденням і намагається осмислити своє прожиття індивідуально, родово і загальнолюдськи. Не може настати ніколи доба вічного теперішнього чи вічного сьогодення. Саме тому і кидаємо ми погляд позад себе. Саме тому ми намагаємось, — проймаючи зором нічне зоряне небо чи товщу морських вод, — збагнути таємницю нероздільного часу. І мені стають близькими безіменні мої пращури. Я намагаюся здмухати грецьку пилюку з імен царів наших, пророків, поетів, богів наших. Усі оті Таргитаї, Лапоксаїси, Арпокаїси, Колаксайси, напівдві-напівзмії, Агафірси, Гелони, Скіфи, Аполлони-Лелі, Купави-Кібели, Гіперохи і Лаодіки, Арги та Оліси, Олени і Аристеї, — мені не просто близькі і зрозумілі, вони є складовими мого єства... Вони — минуле мого народу, і, отже, і моє минуле... Я прагну розбудити пам'ять, у якій стільки попелу, пісків, стільки мулу, стільки річкової ріни, стільки пилюки віків, що важко розгледіти їхні справжні обличчя, важко розсунути пшеничну соломку, яку несуть щороку на далекі землі і в яку загорнуті, без сумніву, дарунки літа: яблука, груші, сливи, виногради і мели... Ці посланці несли дарунки до Деметри Землі, богині цього дня випадає з неба, пер збігається і до Матері. Миру, і життя. Різдвом і Спасителем забути, або... жує достеменною цілісністю лягає в не-

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

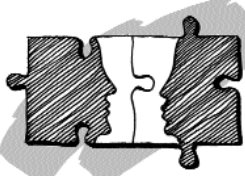
предків, духовні потреби котрих домінували над споживацькими, які властиві були найбільшим імперіям світу — Ассирії, Вавилону, Персії, Греції, Риму... Духовний простір наших пращурів був надзвичайно широким, що зафіксовано батьком історії. Духовне пронизувало матеріальне і підпорядковувало його собі, про що свідчать всі народні обряди, весь народний календар, який незримою сіткою наклався на християнський, відкоригувавши відповідним чином чужу історію під вітчизняну, таким чином поглиблюючи духовні знання про світ. Кожна людина, як ми вже відзначали, є мікркосмосом, у якому присутній і весь реальний світ, і вся історія власного народу, і не лише, а й історія людства. А це потребує поглиблення свідомості кожного суцього, адже для людини відкриваються не лише великі історичні часи, до яких вона причетна генетично, але й історія світу. В людині перебувають усі історичні часи, і вона мусить навчитися їх чути в собі, вивільнюючись від тягаря власного часу. І лише через зацікавлення, внутрішнє поглиблення, людина, занурюючись у праїсторію, занурюється в саму себе. І лише в глибині самої себе, — як зазначав М. Бердяєв, — людина спроможна віднайти справжню глибину часів, тому що глибина часова не є чимось зовнішнім, чужим для людини... Глибина часів є найглибшими потаємними підложжям самої людини... А історичні міфи мають глибоке значення для цього процесу пригадування. В історичному міфоді подано оповідь, що зберігається в народ-

Аристей, був у почті Аполлона у вигляді ворона. Після цієї інформації Аристей зникає вдруге, адже вперше він з'явився в цих місцях 240 років тому... Метапонтійці, як зазначає Геродот, змушені були звернутися до бога, делегувавши посланців у Дельфи, з запитанням, що означає поява цього привида, привида Аристея. І піфія, пророчиця, звеліла їм виконати повеління привида. «І справді, там ще й подосі стоїть статуя з іменем Аристея біля самого кумира Аполлона, — пише Геродот. — А довкола ростуть лаврові дерева». Яких ще потрібно доказів щодо нашої причетності до цієї історичної постаті поета Аристея, адже він, одержимий Фебом, перебувши до ісседонів, розповів у епічній поемі про однооких людей, про грифів, які стережуть золото, та про гіпербореїв, що живуть на узбережжі Понтійського моря, і ця розповідь є не чим іншим, як поетичною оповіддю про наших пращурів... І мій внутрішній стан готовий до сприйняття цієї оповіді: метафізичне переходить в історичне, і навпаки... Доля людська здійснюється в історії народу. І моя здійснюється в історії моєї нації, і осягається вона в усвідомленні духу, духу пізнання, адже історія здійснюється не лише в загальному, але і в індивідуальному, тобто в одночасній поєднаності макрокосмосу і мікркосмосу.

Якщо ми будемо ставитися до нашого минулого з такою ж часткою скептицизму, з якою ставився до нього ще Геродот, то під сумнів можна поставити не лише багатотомну працю історика, а й узагалі минуле.

розривності часу. Відмерле історичне не менш реальне, аніж відмираюче теперішнє. І, розриваючи лущипи сьогодення, обмеженість нашого буття теперішнім, ми робимо прориви у Великий час, у якому присутні і алазони, і таври, і агрофірси, і неври, і андрофаги, і меленхелени, і гелени, і будини, і савромати, і... трипільці... Особливо мою увагу зворохоблюють «неври», які щороку на кілька днів перекидалися на вовків... Якщо історик В. М. Татіщев назву племені алазонів перекладав у XIX сторіччі з давньогрецької як хвастуни, або «зухвальці», тобто самоназву племінну «слов'яни», то кожен етнонім потребує відповідної дешифровки, як і кожне згадане мною імення. Безсумнівне одне — це те, що в V ст. до н. е. наші пращури жили різноплеменними спільнотами і тому мали різні назви, як і подосі ми вживаємо терміни «східняки», «западенці», «галичани», «волинці», «полтавці», «слобожани» чи «степовики»... Отже, нам для повноти власного буття необхідно відтворити цілісність історії, її сполученість, часову нерозривність, у яку заплетено й історію праукраїнців... Адже безпам'ятна людина — безрідна і божевільна... Історична пам'ять — це прояв вічного духу нашого народу, що живий і живить нові й нові покоління українців. Без пам'яті немає історії, а без історії немає майбуття. Бо історичні знання означають перемогу пам'яті над духом тліну, розпаду та забуття. Ось чому ми прагнемо дошукатися наших витоків.

Далі буде.

Свого часу письменник, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Роман Лубківський керував обласним управлінням культури, організовував амбасаду України в Чехо-Словаччині. Нині ділиться власними набутками з майбутніми дипломатами, котрих виховує Національний університет імені Івана Франка. У попередній розмові ми намагалися зачепити загальні проблеми духовної спадщини — на чім має базуватися наша нинішня духовна школа? Ще одне зауваження. Назва попередньої публікації у “Слові Просвіти” — “Соняхи Романа Лубківського” — не просто поетична алегорія, що стосується нинішнього його стану. Так, за ними він себе почуває затишно, сонячно. А обіч хатини ростуть два правічні дуби, ніби слугуючи образом своєрідної основи, — на чому повинна триматися наша духовність...

“СТВОРЮВАТИ СЕРЕДОВИЩА”

— Пане Романе, у попередній розмові ви з якимось особливим сумом говорили про так звану київську золоту вісь і про столицю...

— Радше про те, що, на жаль, Київ ще не став столицею Української держави. Кермують там славновісні “крановщики” чи крапівники, скажуть б.

— А ми?

— А що ми? Я вже згадував про знахідку руської вежі у Львові на вулиці Руській. Це ж колосальна археологічна знахідка! А ті фрагменти замурували до “ліпших часів”. Коли вони настануть? І коли навчимося гідно показувати світові свою спадщину! А наш пам’ятник Данилу Галицькому? Перекопаний, йому б пасувало зовсім інше місце, а не той пляц, де кишить “напівцивілізований” базар. Так само варто би було поставити йому пам’ятник і в Холмі, де знайшли його палаци. Інтелігенція Польщі пропонує відкрити ці палаци й увіковічнити пам’ять нашого короля. До слова, ініціатором такого вшанування був Дмитро Павличко. Гадаю, після того, як полишив дипломатичну місію в Польщі, однак не відмовиться од подібної ідеї. У таких, власне, місцях потрібно створювати своєрідні середовища. Не просто, щоб там камінь якийсь стояв чи стела. Це стосується й наших теренів. Бо чим таких середовищ буде більше, тим сильніший вплив матимемо на формування культури наших людей. Тому що в такому плані людина не просто глядить на образ, вона бачить простір, потрапляє у певне середовище, досі незнане, а отже, інакше починає сприймати світ. Тому, переконаний, ми не все ще зробили для прийдешніх поколінь у сенсі формування духовності через сприйняття Франка, Шашкевича, Устияновича... Навіть на тому місці, де спалили хату, а інакше я це не сприймаю, маємо відновити її. І людина, котра має певну увагу,

фантазію, одразу собі відтворить атмосферу, перекине той умовний місток між минулим і сьогоденням.

— Але ж ті мости палилися вже не раз — наемисно...

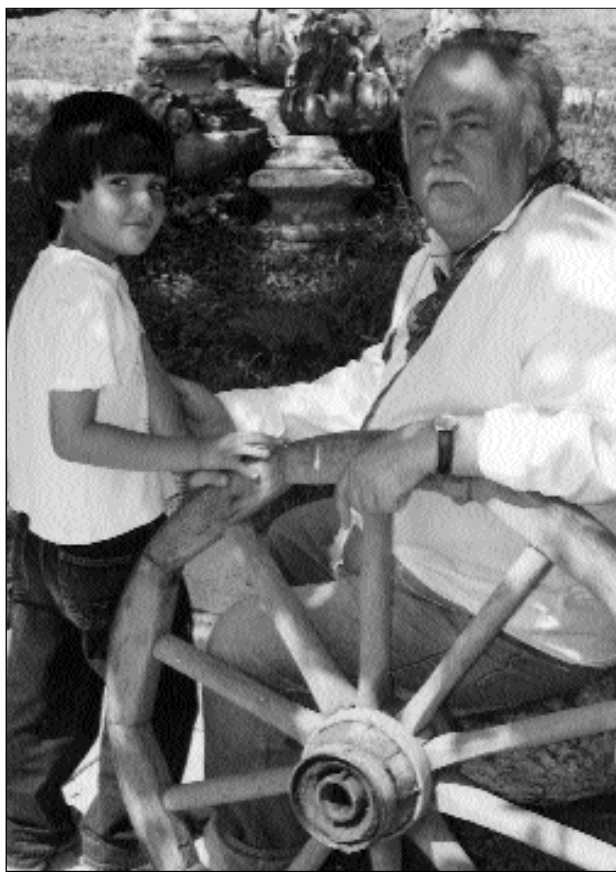
— Прикро, бо справді для України більшовицькі часи були страшними. Нищили церкви без аналізу мистецької чи художньої вартості, палили замки. Галичину певною мірою не так пошматовали, бо вдалося зберегти тисячі експонатів. Скажімо, в тій же галереї мистецтв Сталінові не вдалося все знищити. Інша проблема — самі не шануємо те, що маємо. Багато пам’яток занепадає в наші часи. Їх засипають, бетонують, вивозять за кордон.

— Ви очолювали обласне управління культури. Чи все вдалося зробити з того, про що мріялося? Це до того, що багато нарікаємо на сучасників.

— На жаль, далеко не все. Шкодую, що не вдалося зреалізувати, перш за все, задум вшанування Іва-

Так, кожна з тих подій десь відбулася, кожна людина пройшла свій шлях. Але яке вони мають значення для нинішньої України? Давай-те гуртувати людей довкола тих правдивих цінностей, що мали чи мають вплив саме на утвердження незалежної України. Щодо Щербицького, то взагалі це велика великий протест і обурення, тому що це людина, котра, свідомо чи несвідомо, дуже багато робила проти України. Саме слово українське йому було чуже. Пригадую вже часи Горбачова. Як Щербицький — уже на схилі кар’єри — з особливим якимось обуренням сприймав нові віяння, пробудження української демократії. І як же цинічно, без коментарів, нам нині нав’язують відзначення його річниці “на загальнодержавному рівні”!

А відновлення “радянської” символіки в Харкові? Хіба депутати тамтешньої міської ради не читали Конституції?! А де Кабінет міністрів, де Президент, як гарант Основного закону?!

КІЛЬКА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО

СПІЛКУВАННЯ

— Свого часу Львів теж мав схожі традиції. Були славні місця, де митці могли посидіти за кавусею чи чарчиною, поспілкуватися. Як Ви сприймаєте нинішні кав’ярні тенденції?

— Та ж були і в Галичині такі традиції. Відомо, що Франко полюбляв пити знамениту віденську каву, мав свій столик, до якого підсидали постійно чи однодумці, а чи поціновувачі, і ніколи не відмовлявся од бесіди. Або ж Олександр Олесь, який по двадцять годин просиджував у знаменитому “Ведмедику”. І не забував про пиво.

Прикро, що ті традиції були перервані війною і подальшою відбудовою. Атмосфера була такою, що про подібне творче вільне спілкування не можна було й мріяти. Лише десь у шістдесяті роки минулого століття поновилися і так звана традиція “водити козу”. Особливо полюбляли болгарське біле вино. Потім повернулася кава. Спочатку “банякова”, у склянках, потім краща. Далі запанувала вона у тих шимерних закладах, якщо пригадуєте: “Бурячок”, “Телевізор”, “Під Дашаком”, “Сільрада”, “Жіночі сльози”... Спілкування набувало певної клубної форми. Але ж була ще й кава, так би мовити, суспільна. Наприклад, молоді митці дуже полюбляли потрапити на каву до Ірини Вільде, бо там було справжнє спілкування. А хіба інакше було в майстерні Якова Чайки? По-різному можна зараз його трактувати, але це була дуже непроста і своєрідна людина. З одного боку, творив “вождів” — з кепками і без кепок, з іншого — підтримував молодих малярів, був своєрідним пробивним

інструментом Спілки художників. А кавування в Емануїла Миська!

Або візьмемо унікальну творчу родину Безнісків. Вічно гнана, вічно потерпала, вічно без грошей. Але вони (Євген разом із, на жаль, уже покійною дружиною Теодозією Бриж) творили. І постійно прагнули творчого спілкування, завжди віддавали закуток у своїй малесенькій майстерні, аби пригостити того, хто завітав у гості.

Звичайно ж, під час таких кавувань піднімалися й найсерйозніші політичні питання. Якщо відверто не критикувалися, бодай починали розумітися по-іншому.

Окремо — поговоримо коліся про письменницький клуб, який проіснував щось зо п’ять років, але залишив слід в історії. Прикро бувати на “фуршетях”, де все зводиться до поїдання та випивання.

Після “третьої” взагалі ні з ким словом перемовитися.

— Бідую митець...

— На жаль, так. І все-таки творчий люд не обминає затишних куточків.

КАВА ДЛЯ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА

— Чи є у Львові улюблені вами місця, куди б із задоволенням повели своїх друзів з дальшого чи ближчого зарубіжжя?

— Звичайно. Спершу я б повів гостей у “Світ кави”, хоча там є одна вада. Він переважаний великою кількістю людей, та й сноби його облюбували. Є ще мила серцю “Галка”. Порівнюючи з серединою 90-х, відзначаю значні зрушення. Єдине, що дратує, це відсутність належної атмосфери. От збоку вулиці Стефаника є цікавий підвальчик “Під куполом”, де відтворена своєрідна атмосфера

помешкання 30-х рр. ХХ ст. Звичайно, є свої акценти, бо то було помешкання польської письменниці. А чи не можемо відтворити щось подібне в помешканні українського митця? Тим часом стилістика більшості наших “кнайп” витримана у псевдостаровині, і ніхто не може затримати мене більше години. Починається галас, звучить “зековська” або “распутінська” попса.

Кілька років тому прибув уперше до Львова Вацлав Гавел. Забавалося попиту кави. Зупинилися в літньому ресторанчику на проспекті Свободи, що під міськими мурами. І уявіть собі: йому приносять каву в одноразовому пластиковому “стакані”. Ще один казус, пов’язаний з чеським Президентом. У Львові супроводжувати Гавела голова тодішньої облдержадміністрації Михайло Гладій доручив мені. На дипломатичній службі в Празі неодноразово ми зустрічалися з паном Президентом, багато говорили про долю України та про перспективи розвитку. Зокрема, я постійно зауважував, що Україна — то своєрідний європейський фонтан, який ще не затих. Він серйозно переймався нашими проблемами. Взагалі, вважаю, чи не єдиний політик у світі, котрий є правдивим нашим симпатиком. Отож, переходимо перспектив Свободи. Зупинилися біля пам’ятника Шевченкові. Вацлав Гавел висловив бажання покласти квіти до підніжжя Кобзаря. Але цього протоколом чомусь не передбачили. Виручив радіожурналіст Казимир Плаксюк. За якихось дві хвилини він, на моє прохання, достав-таки букет. І Гавел залишився задоволеним.

Тому, вважаю, що саме через аромат львівської кави, львівського пива, мандрівки нашим містом (автомобілем він відмовився скористатися) ота симпатія до України ще глибше закорінилася.

Ми якось з вами перейшли з однієї теми до іншої...

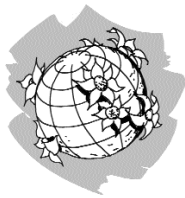
— Чому ж? За великим рахунком, кожним словом намагаємося сягнути людської сутності, пізнати характер, що формує митця.

— Тоді варто додати таке. Якщо ми говоримо про діалог митця з суспільством, то повинні будувати його не банально, а творчо. І обов’язково керуватися — любов’ю до людини, прихильністю. За що й вип’ємо по галльбів пива!

Тим часом за іншим кінцем столу під яблунею вже попоралася пані Наталя — дружина Романа Лубківського. Нас чекали якісь особливі домашні делікатеси. Правда, спочатку господиня відкалася, що не все вдалося. Але реальність перевершила сподівання. Обід видався славним.

А під хатою присів на колоду внук Северин. Він уже набавився з чотирирапими “співмешканцями” — песиком Арчібальдом і котиком Стефіком. Сперся в задумі на старе колесо від веза. Крутиться колесо життя. І на згадку про цю не-повторну мить ми вирішили сфотографувати двох Лубківських...

ТВОРЧИЙ ЛЮД ШУКАЄ

АБЕТКА ВІДОМИХ ІМЕН

— **Вікторе Гавриловичу, дуже приємно спілкуватися з Вами в гостинній господі Кубанського козачого хору. Тим більш приємно, що саме Ви були ініціаторами проведення Днів української культури на Кубані... А скажіть, що пов'язує вас із Україною, з Національним хором імені Г. Верьовки?**

— Приїзд Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Г. Верьовки — це велика подія в культурному житті не тільки Кубані, а й, напевно, усієї Росії. Тим більше, що 2002 рік був Роком України в Росії. Я ще зовсім юним уперше почув хор Верьовки. І був, ясна річ, глибоко вражений. А перше знайомство відбулося 25 років тому в Києві, в Палаці культури "Україна", — на той час я працював головним хормейстером Державного Сибірського російського народного хору і жив у Новосибірську. Там закінчив консерваторію і 10 років працював у цьому хорі. А приїхавши з ним до Києва, на своє щастя, одразу потрапив на концерт хору Верьовки. Чудовий концерт, чудові голоси, чудова майстерність! Там я вперше побачив на сцені прекрасного і талановитого, я вважаю, дуже обдарованого Богом, чудового керівника Анатолія Тимофійовича Авдієвського, що для багатьох був тоді справжнім кумиром.

Ми зустрічалися з Анатолієм Тимофійовичем на засіданнях Спілки композиторів, на Днях літератури і мистецтва, які тоді проводилися дуже часто. І у нас була можливість часто бачити один одного. Кубанський козачий хор просто "зачастив", було, в Україну. Жодна "Київська весна" чи "Музична осінь", Дні Тараса Шевченка не обходилися без наших виступів...

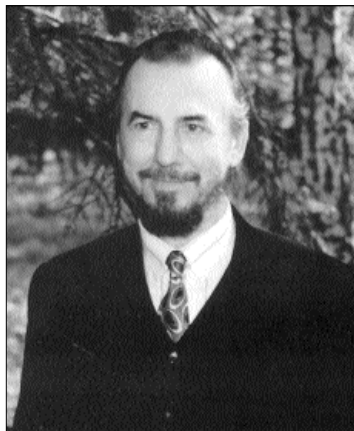
— **Можливо, саме такі часті зустрічі з Україною, з її піснями посприяли тому, що невдовзі Вас запросили працювати в Кубанський хор? Переманили Вас із Сибірського...**

— Авдієвський справив на мене дуже велике враження, вплинув і на мою подальшу долю, як музиканта — це без сумнівів. Але особливо на мене вплинув кубанський козачий чорноморський фольклор. Це той фольклор, який прийшов до нас із Запорожжя, з Чорноморськими

ДУХ ЗАПОРОЖЖЯ ПЛЕКАЄ КУБАНЬ

РОЗМОВА З БАГАТОРІЧНИМ КЕРІВНИКОМ ДЕРЖАВНОГО АКАДЕМІЧНОГО КУБАНСЬКОГО КОЗАЧОГО ХОРУ ВІКТОРОМ ГАВРИЛОВИЧЕМ ЗАХАРЧЕНКОМ

козачими куренями — ось уже 210 років тому. Свій початок Кубанський козачий хор веде з 1811 року і називався він тоді Чорноморський військовий співочий хор. Співали, в основному, українською мовою. Більше того, це був церковний хор, який брав участь у божественних літургіях. А найголовніше — цей церковний хор на відміну од сучасних церковних хорів давав дуже багато світських концертів у станицях і містах тоді ще Чорноморської області. У 1860 році, коли Чорноморське військо українське з'єдналось із Лівійним, було створене Кубанське військо і Ку-

банський козачий хор.

Але в Кубанському військовому співочому хорі 80 відсотків (мінімум!) становили українські пісні і лише відсотків 20 — пісні російські. Вплив української народної пісні, традицій українського співу на Чорноморський кубанський козачий хор був колосальним і зберігся до сьогодні.

— **У чому це проявляється сьогодні, Вікторе Гавриловичу?**

— Досі в кубанських станицях, чорноморських, — наголошую, що це тих 40 станиць, які взяли свої назви від назв куренів Запорозької Січі — співають українські чорноморські пісні. Приємно, що Кубанський козачий хор сприймають і в Україні як свій. Поділ на український і кубанський часто умовний. Принаймні, про нас вдома говорять: "Це наш рідний хор". Парадоксально, але для земляків-кубанців наш репертуар зрозуміліший, — українці для них уже "співають трошки по-своєму". Пояснення одне: в Україні багато різних етнічних регіонів, а тому я можу тільки пишатися, що виховувався на українській пісні! Адже народився і виріс у станиці Дядьківській Краснодарського краю.

Був це 1938 рік. На той час у моїй рідній станиці — ні радіо, ні телебачення, ні світла — нічого! Але в станиці вдень і вночі співали, і співали так гарно! Як у нас кажуть: "хату будують — співають, мажуть хату — співають, ідуть на роботу — співають, з роботи — співають, скиртують, буряки збирають — усе співають. А на всіх весіллях та на гулянках — і поготів! Запам'ятав я оці піс-

ні на все життя. Музикою мені не поталанило займатися — у селі для хлопця було багато іншої роботи. Але Бог таки є! Знайшлася людина, яка мені не сказала "ні", коли я майже у розпачі і зі сльозами на очах попрохав: "Послухайте мене, я так здорово граю на гармошці, тільки послушайте мене! Я так хочу вчитися, що навіть жити не хочу!". Мене взяли до музично-педагогічного училища. А після цього поїхав до Новосибірська, вступив до Новосибірської консерваторії, до класу видатного російського диригента, народного артиста СРСР, лауреата Державної премії СРСР Володимира Миколайовича Мініна.

— **Вам у житті, Вікторе Гавриловичу, мабуть, завжди щастило?**

— Так, передусім тому, що виховувався у трудовій родині, на справжньому фольклорі. По-

то українських сіл, наших земляків, які співають українських пісень. Коли я в одне з таких сіл потрапив, то щиро здивувався: "Та тут майже так само, як у нас у станиці. Тією ж мовою розмовляють, так само співають!"

— **А як трапилося, що у 1974 році Вас призначили художнім керівником Державного кубанського козачого хору?**

— Вважаю, був то Божий промисел, коли на Покрову Пресвятої Богородиці мені дали таке призначення, яке я виконую ось уже майже 30 років. Адже дух Запорожжя здавна плекає Кубань. Я просто намагався оживити діяльність Кубанського козачого хору, наповнити його творчістю своїми ідеями. І хор виправдав мої сподівання. Одряду, на першому ж конкурсі в Росії, він посів серед державних російських народних хорів перше місце. Якщо 1936 року Кубанський козачий хор був створений заново, то вже у 1961 році розформований. І ким? Микитою Хрущовим! Хрущов завдав тяжкого удару не лише по православ'ю (це ж була, якщо пам'ятаєте, п'ятирічка безбожжя!), а ще більшого — по всьому українському, запорозькому на Кубані.

— **Вікторе Гавриловичу, а яка поїздка в Україну Вам особливо запам'яталася?**

— Україну я проїхав уздовж і впоперек сотні разів. Запам'ятався один випадок, що трапився кілька років тому під час виступу Кубанського козачого хору у Львові. Ми проспівали концерт, бурхливі оплески, вигуки "Браво!", "Молодці!"... І раптом, уявляєте Наталю, у залі зненацька стало тихо. Ми стоїмо за завісою, нічого не розуміємо... Аж раптом чуємо, що в залі співають... "Многая літа". Ви знаєте, тоді у Львівському театрі опери та балету глядачі вперше самі нам заспівали "Многая літа". Я спочатку думав, що це хтось із своїх, "підставних", як кажуть ще в світі мистецтва, бо щось дуже чисто співали, а виявилось, — просто глядачі.

Такі моменти є виразниками чогось дуже важливого, глибинного... Заради них справді варто жити й творити.

«ЛИЦЕДІЙ 3-ЗА ОКЕАНУ»

Ім'я Ростислава Василенка зазвучало в Україні нещодавно. Тобто, ідеться про людину, що повернулася на Батьківщину, яка згадала про неї як про одного зі своїх долею закинутих за океан талановитих синів. Згадала і щедро нагородила. З Першого міжнародного фестивалю "Українська театральна діаспора в контексті державної мовної та культурної політики" — повернувся одним із найтитолованіших. Віднині він — заслужений артист України, його авторський вечір був одним з найнепомітніших, але найвартісніших у рамках фестивалю. Митець став улюбленцем молоді та журналістів. Потанцювати і пожартувати чи просто бути цікавим співрозмовником цей "двадцятивосьмилітній навпаки", (як сам він представляв себе при знайомстві), чоловік ніколи не відмовлявся. Коли на відкритті фестивалю урочисто оголосили імена тих, кого було нагороджено званнями, він щиро і дитинно плакав. Вже після відкриття першим запросив до танцю свою колегу — пані Лідію Крушельницьку. Всі присутні надовго запам'ятають цю щасливу танцювальну пару, яка почала і закінчила танцювальну програму "у колі друзів". Двадцятивосьмилітній навпаки кавалер і трохи старша за нього леді, без перебільшення, стали героями українського культурологічного тижня.

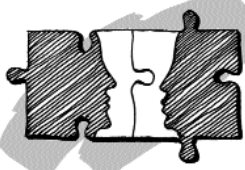
Отаким він — "Лицедій 3-за океану". Трохи про нього я дізналася з біографічної довідки, тобто з інформації в фестивальному буклеті:

"Народився у 1920 році. У сороковому закінчив театральну студію при Київському академічному театрі ім. Франка. Під час окупації організував українську театральну групу у м. Василькові, згодом працював у Миколаївському театрі ім. Шевченка. Після війни перебував у таборі переміщених осіб у м. Інгольштадті, де організував український таборовий театр. Згодом працював у Німеччині в "Ансамблі українських акторів" під кер. В. Блавацького. Працював актором в Австралії, Канаді. Останні роки живе і працює в США. Ним поставлено вистави за творами української класики. Найвідоміші з них — "Розгром" та "Моритурі" (в Австралії) та "Фея гіркого мигдалю" (в Канаді). Часто виступає з сольними програмами.

У 1999 році вийшла книга Р. Василенка "Життя в гримі та без" у якій на шестистах аркушах викладено все, що цікаво знати про життя та долю українського емігранта і патріота.

Лариса БЕЗСМЕРТНА

ПРО-ЧИТАННЯ

— **Пані Тамаро, чому Ви за-
кавилися дослідженням фор-
мування та становлення саме
інтелігенції?**

— Насамперед, слід зазначи-
ти, що в радянській історіографії
історики, соціологи, філософи
змушені були досліджувати про-
цеси формування та розвитку ін-
телігенції у відповідності до прин-
ципу партійності і класового під-
ходу. Інтелігенція ж вважалася
прошарком між двома класами:
робітничим і селянством. І тільки
ці два класи втілювали в собі ви-
робників матеріальних благ. І ціл-
ком зрозуміло, що за таким прин-
ципом інтелігенція ніяк не впису-
валася в аспект досліджень. Пер-
ші ж праці на цю тему в радян-
ській історіографії з'явилися ли-
ше у 80-ті роки. В них основний
акцент робився на тому, що в 20-
30-ті роки на східній Україні, а в
40-50-ті в західному регіоні Укра-
їни створювалася безпосередньо
робітничо-селянська інтелігенція,
тобто інтелігенція, яка необхідна
була радянському суспільству. І
лише в 90-ті роки з'явилася низка
праць українських істориків, зо-
крема, Г. Касьянова та Ю. Курно-
сова, в яких вже висвітлювалися
окремі аспекти життя і діяльності
української інтелігенції.

— **У своїй монографії Ви
досліджуєте реалії життя та
діяльності саме західноукра-
їнської інтелігенції?**

— Західноукраїнська інтелі-
генція — це цілком окреме явище
в українській історії. Формувала-
ся вона безпосередньо під впли-
вом тих чинників, які були прита-
манні політичним угрупованням
національного спрямування, що
діяли в західному регіоні України
і були представлені ОУН і УПА та
українським греко-католицьким
духовенством.

— **У своїй книзі Ви деталь-
но зупиняєтеся на взаєминах
 нової, для західноукраїнських
 земель, влади з інтелігенцією.
 Якими вони були?**

— Попри те, що більшість на-
селення західноукраїнських зе-
мель позитивно сприйняла прихід
радянської влади на її терени,
вважаючи, що відбулося возз'єд-
нання з Великою Україною, якого
люди прагнули протягом кількох
століть, місцева інтелігенція до
цього факту поставилася неоди-
значно: від повного несприй-
няття до палкої підтримки. Так,
частина вітала "червонозоряних
визволителів", інша — усвідомлю-
ючи небезпеку радянської влади,
перейшла в німецьку зону окупа-
ції, однак основна частина ви-
сунулася з владою. Зрештою, і
влада розуміла, що їй необхідна
підтримка саме місцевої інтеліген-
ції, яка користувалася незапереч-
ним авторитетом серед населен-
ня регіону. З метою залучення її
до співпраці був навіть створений
спеціальний фонд допомоги інте-
лігенції Західної України, через
який влада підготувала окре-
мих її представників. До їх числа
потрапила й О. Кобилянська. Крім
того, ряд науковців були поновле-
ні у званні академіків, серед яких
К. Студинський, М. Возняк, В. Щу-
рат.

Про намагання мирного спів-
життя з новою владою свідчило й
створення провідними галицькими
діячами легальних організацій на
чолі зі старійшиною української
політики К. Левицьким, які заявили
про лояльність і готовність до спів-
праці з новою владою. Однак це не
врятувало їх від репресій.

— **Чи різнилися методи, які
застосовувала влада щодо
уніфікації західного регіону
України, від загальносоюзних
методів влади?**

— Звісно, оскільки політичне і
соціально-економічне життя в по-

воєнний період у західному ре-
гіоні України істотно відрізнялося
од загальносоюзних стандартів.
І попри те, що влада в цей період
проводила тут другий етап радя-
нізації, суспільство опиралося
цим соціалістичним перетворен-
ням. І цілком зрозуміло, що влада
на це відповіла масовим теро-
ром. Власне, масовий терор, як
метод державного управління,
здійснювався в Радянському Со-
юзі всюди аж до смерті Сталіна. А
репресії були інструментом на-
садження тоталітарного режиму.
Однак, не натрапляючи на масо-
вий опір у східних регіонах, уже
радянським у 20-30-ті рр., дер-
жавний терор спричинив там
меншу кількість жертв серед інте-
лігенції, порівняно з західноукра-
їнськими областями. Особлива
жорстокість державного терору
на заході України пояснювалась
тим, що тут діяли національно-
патріотичні сили, які чинили опір
тоталітарному режиму: ОУН і
УПА. Політика ж радянської вла-
ди щодо західноукраїнської інте-

**ристали термін "гуманітар-
на інтелігенція". Що Ви вкля-
даєте у це поняття?**

— Це представники тих груп
інтелігенції, які створюють, збері-
гають або поширюють духовні
надбання нашого народу серед
широких верств суспільства. І,
передусім, сюди слід віднести
учительство, яке безпосередньо
передає нащадкам духовні над-
бання; наукові і науково-педаго-
гічні кадри, які створюють і одно-
часно передають ці надбання;
представників літературно-мис-
тецької інтелігенції: письменни-
ків, поетів, художників, митців,
які створюють ці надбання для люд-
ства; культурно-освітню інтеліген-
цію: бібліотечних, музейних пра-
цівників, а також екскурсоводів.
До поняття "гуманітарна інтелі-
генція" в моїй монографії включе-
но і духовенство.

— **Це вперше в українській
історіографії духовенство
розглядається як складова
західноукраїнської гуманітар-
ної інтелігенції?**

— Так. Справді, до сьогодніш-
нього дня відкидалася сама думка

**У видавництві "Рута" вийшла друком моно-
графія доцента кафедри історії України Черні-
вецького національного університету ім. Ю.
Федьковича, кандидата історичних наук Тамари
Марусик "Західноукраїнська гуманітарна інтелі-
генція: реалії життя та діяльності (40-50-ті рр.
XX ст.)". Розмову з автором книги Тамарою МА-
РУСИК спеціально для "Слова Просвіти" веде
журналістка Марія ВИШНЕВСЬКА.**

ТАМАРА МАРУСИК:

«НАШЕ СУСПІЛЬСТВО ВІДЧУВАЄ БРАК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ»

лігенції, як і діяльність останньої
в повоєнний період, рівною мірою
залежала від загальнополітичної
ситуації в регіоні.

Не варто забувати й про те,
що частина інтелігенції була на-
ближена до влади, отримувала
високі посади, портфелі. До та-
ких пригтованих владою на-
лежали, насамперед, члени
творчих спілок, які за вірне
служіння чи то прислужництво
методам соцреалізму, шляхом
вільного обслуговування ком-
партійної системи — досить
комфортно почували себе в
радянському суспільстві. Їм не
загрожували гоніння чи
репресії з боку влади.

— **Чи позначився пройде-
ний західноукраїнською ін-
телігенцією шлях на фор-
муванні подальших поко-
лінь української еліти?**

— Без сумніву, 40-50-ті ро-
ки наклали значний відбиток
на формування інтелігенції 60-х
— 80—90-х рр., і, зокрема, —
нинішньої. Інтелігенція потерпі-
ла як фізично, так і морально-і-
деологічно. Значна частина її
представників, відсидівши в
таборах ГУЛАГу тривалі термі-
ни, повернувшись із заслання,
була знищена не лише фізич-
но (за станом здоров'я) а й, —
насамперед, морально. І це ціл-
ком зрозуміло і закономірно. Ад-
же те, що вони бачили в таборах,
те, що відчули і пережили там,
наклало значний відбиток на їхню
психіку і, відповідно, свідомість.

— **Вже у самій назві моно-
графії Ви, чи не вперше у віт-
чизняній історіографії, вико-**

що до правомірності вважати духо-
венство взагалі інтелігенцією. Але,
на мою думку, це досить яскрава
група української інтелігенції, яка
відіграла значну роль у збереженні
і передачі національно-духовних
цінностей українського народу.

У монографії зроблено спро-

гом століть саме українське греко-
католицьке духовенство стояло в
авангарді боротьби за відроджен-
ня української державності, під-
несення самосвідомості українс-
тва. І тут не зайве буде пригадати
діяльність "Руської трійці"! Хто її
засновники: І. Вагілевич, М. Шаш-
кевич, Я. Головацький? Це пред-
ставники українського греко-като-
лицького духовенства. І саме во-
ни виступили безпосередньо про-
відниками ідеї відродження наці-
ональної свідомості, провідника-
ми ідеї відродження державності
українського народу. Або прига-
даймо хоча б, хто очолював Го-
ловну Руську Раду під час рево-
люції 1848-1849 років? Знову ж
такі, представники греко-като-
лицького духовенства. Проти кого
було спрямоване вістря боротьби
сталінської тоталітарної систе-
ми? Насамперед, проти україн-
ського греко-католицького духо-
венства.

По-друге: найосвіченішою
верствою західноукраїнського
суспільства було українське греко-
католицьке духовенство, яке на-
магалось свою освіту поширити

та 540 богословів розігнані чи
ув'язнені.

— **З огляду на масові репресії,
тотальне знищення греко-
католицького духовенства,
штучні голодомори національ-
но-демократичні сили України
сьогодні вимагають надати
українському народу статус
постраждалого від геноциду.
Як Ви розцінюєте таку вимо-
гу?**

— Ця вимога національно-
демократичних сил на сьогодніш-
ній день не лише правомірна, а
навіть дещо запізніла. Відомо, що
в одній із бесід Сталін заявив, що
йому нарешті потрібно вирішити
національне питання в Україні і
він це здійснить, "знищивши ту-
луб і голову нації". Цим "тулубом"
в Україні було селянство, яке він
намагався знищити голодомора-
ми, а "голову" — інтелігенцію —
масовими репресіями.

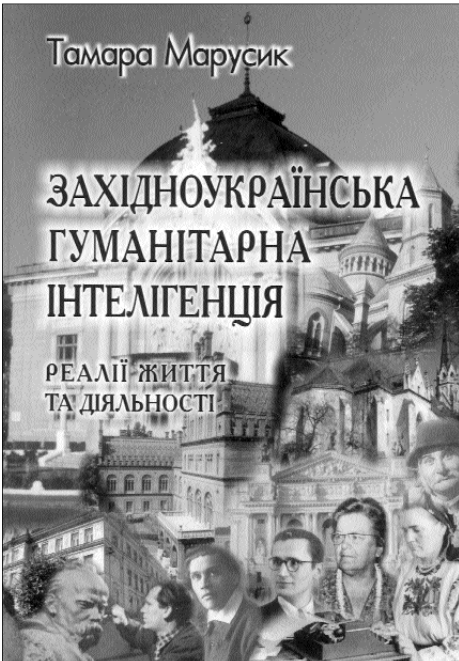
Між іншим, євреї давно вже
усвідомили, що голокост — це то-
тальний геноцид, і це при тому,
що під час голокосту загинуло 1
млн. 550 тисяч євреїв. У той час
як жертвами лише трьох голодо-
морів: 1921—1923, 1932—1933 та
1947—1948 рр., — стали близько
12 мільйонів українців.

Уже не є таємницею, що біль-
шість інтелігенції на східних тере-
нах України була знищена в пері-
од "розстріляного відродження"
30-х рр., у той час як у західному
регіоні України — в другій поло-
вині 40-х — на початку 50-х рр.,
тобто в період кампанії-боротьби
з "українським буржуазним націо-
налізмом". Сьогодні працівника-
ми редакції "Книги пам'яті" триває
опрацювання кримінальних
справ незаконно репресованих
представників різних верств укра-
їнського суспільства, з метою по-
вернути історичну справедли-
вість, з'ясувати хоча б приблизну
статистику жертв цих страшних
сталінських репресивних дій. Чи-
мало різного роду кримінальних
справ, опрацьованих мною при
підготовці книги, зберігається у
державних обласних архівах та
архівах Управління Служби Безпе-
ки України. Розглянуті матеріали
переконливо свідчать про те, що
сталінсько-більшовицький режим
жорстоко карав представників гу-
манітарної інтелігенції лише за
те, що вони були українцями, лю-
били рідне слово, рідну книгу, Ук-
раїну. Для "визволителів" це було
тяжким злочином, за який "дава-
ли" 10, 15, 25 років.

На жаль, ще й до сьогодні
блукає коридорами влади проект
Закону "Про відновлення історич-
ної справедливості щодо борців
за свободу і незалежність україн-
ської держави в період 1939-40-х
років".

— **Зважаючи на ті фізичні
та морально-ідеологічні втра-
ти, яких упродовж державного
терору зазнала українська гу-
манітарна інтелігенція, чим,
на Вашу думку, сьогодні є в
своїй державі українська інте-
лігенція: прошарком чи прово-
дирем нації?**

— Стверджувати, з огляду на
реалії нашого сьогодення, що су-
часна українська інтелігенція є
проводирем нації, ми не можемо.
Бо те, що відбувається в нашому
суспільстві, парламенті, уряді —
це не найкраще, що ми мали ус-
падувати з нашої історії, нашої
національної еліти. Тому, гадаю,
ні в кого не викликає сумніву те,
що саме сьогодні, як ніколи, укра-
їнське суспільство відчуває брак
української національної еліти:
політичної, культурної, наукової.
Ми еліту маємо, але відчуваєть-
ся, якщо так можна сказати, від-
сутність її якості. Лише тоді, коли
нинішня українська еліта усвідо-
мить, що Українська незалежна
держава — це не випадкове яви-
ще і вона потрібна її багатонаціо-
нальному суспільству для безо-

бу показати українське греко-като-
лицьке духовенство як одну зі
складових західноукраїнської гу-
манітарної інтелігенції.

— **Чи не викликало це роз-
біжностей у поглядах чи заперечень у ваших колег-науковців?**

— З історії відомо, що протя-

ДЕНЬ ІЗ ЧОРНОВОЛОМ

Приходить новий рік, на олімпі з'являються нові імена, нові ідеї любіються старими методами, відходять мученики... Герої, як не прикро, приходять непомітно. Їх, як правило, ніхто не чекає, або ж не можуть належно прийняти. Напередодні Нового року і Різдвяних свят мусимо згадати наших Героїв, згадати і зміцнити цією світлою пам'яттю. Адже без пам'яті немає нації. 24 грудня 2002 року відзначаємо 65-ліття з дня народження Героя України В'ячеслава Чорновола. Його таки Україна чекала, за це ж тоталітарна система півтора десятка років тримала його якнайдалі від цієї землі — в Мордовії, за неї ж, за "велику ідею" Чорновіл усе життя нищив цю систему, руйнуючись сам, за неї і помер він "не смертю людини", здійснивши своє ж пророцтво. Ці слова В'ячеслава Максимовича викарбувані як епілог життя у кабінеті-музеї Чорновола, що відкрився саме на 65-ліття з дня його народження...

Його уже майже чотири роки немає поруч нас, поруч України — говорить розум, коли їдеш на зустріч із ним... на Байкове кладовище. Біля могили стоїть Чорновіл — тільки пам'ятник скульптора Богдана Мазура. Стоїть і усміхається рідним рухівським прапором, що майорять довкола. Усміхається камерам, що згадали про Героя лише після смерті. Як завжди, поруч дружина Алена Пашко і сестра Валентина Чорновіл. Стримують почуття перед журналістами та нардепами. Геннадій Удовенко розпочинає мітинг, говорить про державний рівень відзначення річниці по всій Україні. Утім, урядові влади немає. Не було, як стверджує Геннадій Йосипович, навіть відповіді на його звернення до Президента щодо того ж "державного рівня". (Зрештою, Верховна Рада за поданням пп. Удовенка, Танюка, Ключковського та Ковалю прийняла числом "311" постанову про "державний рівень", і гроші, таким чином, вибиваються, натомість "рівень" у підсумку відлякує деяких непримиренних антикучимів од відзначення. Крайнім, як не прикро, стає В'ячеслав Максимович). Геннадій Удовенко, Лесь Танюк, Володимир Яворівський, Ярослав Кендзьор, Борис Тарасюк, Юрій Ключковський... Говорять про лідера нації, про злочинну систему, жертвою якої став В'ячеслав Чорновіл. І його ім'ям на вустах народ має здобути вимріяну державу, гідну владу. Він був совістю цього народу, совістю незаперечним авторитетом парламенту. В'ячеслава не можна було задобрити, купити і залякати, каже соратник Ярослав Кендзьор. Тому і загинув.

Є квітка ломикамінь, що проростає крізь скелі волею до життя і свободи. Таким був і В'ячеслав Чорновіл, який ламав і нищив систему довгі роки, — вдається до образу письменника Володимира Яворівського. — Він би об'єднав усіх в одну партію, — замріяно закінчує... Голова Кримськотатарського Меджлису, нардеп Мустафа Джемільов згадує прихильність В'ячеслава Максимовича до кримських татар, про те, що саме він першим запропонував Джемільову стати представником Криму у Верховній Раді, згадується їх спільна поїздка 1998 року на інавгурацію Аслана Масхадова в Грозний... Ось Геннадій Йосипович присягає Герою боротися до переможного кінця. Коли усі рушають до козацького хреста на Бориспільському шосе, на місце загибелі В'ячеслава Максимовича, — якийсь нещасний із знаками божевілля волає російською стражденним голосом про вбивство Героя, про тяжку долю, із похвального папірця викрикує поминальну молитву.

Козацький хрест. Саме

«СМЕРТЬ В ІМ'Я ВЕЛИКОЇ ІДЕЇ НЕ Є СМЕРТЮ ЛЮДИНИ»

тут 25 березня 1999 року КА-МАЗ, наповнений настільки життєвою пшеницею, наскільки вбивчо і несправедливо він постав перед автомобілем "тойота" з водієм Євгеном Павлімов та В'ячеславом Чорноволом. Слова тут зайві — лише швидка смерть за ідею. І поле, засіяне по смерті життям — пшеницею із КАМАЗу. А ще жменя пшениці, ключі, скалки скла та дрібні уламки машини Чорновола із його закритим ливнем костюмом залишаються як вічний спомин у кімнаті-музеї на вулиці Гончара, 33.

Саме туди і їдемо на відкриття музею о 14.30. У конференц-залі знову зустрічаємо В'ячеслава Максимовича — кількадеметровий фотограф на повен зріст, піднята рука увінчується тризубом із пальців, обличчя сяє, сповнене віри і любові. Саме тоді він вивів народ на всі майдани України, саме тоді ми проголосили незалежність...

Сестра "іменинника" Валентина Чорновіл згадує попереднє урочисте відзначення цього дня — на 60-ліття В'ячеслава Максимовича.

На письмовому столі Чорновола — незавершена справа... Українська справа

"На ту сцену театру Франка виходили не справжні друзі, ті, хто став незабаром недругом. Слухаю сьогодні записи їхніх промов і стає боляче — як швидко його зрадили... Кажуть — державний рівень відзначення. Але ж батьківська садиба, яку ми віддали державі, щоб зробити музей Чорновола, уже розвалюється і нікому немає діла..." Перша екскурсія музеем із пані Валентиною і

Усміхається Чорновіл, здобувши незалежність — невістні ті, хто відкриває музей-кімнату В'ячеслава

морем іменитих перших відвідувачів закінчується бурю вражень та запитань. Чому саме він став обраним? Чому обрані так страждають? Чому в підсумку вони залишаються самі? Чому їх зраджують і вбивають?..

Ось його рухівський кабінет, на стінах — його життя та ідеї із мозаїки відеокліпів та текстів. Епіграфом до кожної глави життя височать слова самого В'ячеслава

дивись — через репресованого дядька. "Неблагонадійність" стає тавром кожного родича дядька Петра. Буквально харчується багаторічною бібліотекою батьків-учителів із раннього дитинства. Відмінник та активіст у школі. Далі — столичний університет: філологія, журналістика... Через політичний тиск і залякування кидає університет і їде в Жданів (Маріуполь) на домни. Починає

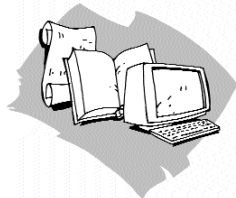
лати стікаючого кров'ю Василія до лікарні. "Мені так тут добре, я сам, сонечко світить, коли хочу — квартиру відчиняю", — писав він матері, коли сидів у темному, холодному і голодному карцері. Дружині Алені, що приїхала у Мордовію, відмовили у побаченні: нарвала полину і поїхала назад. 1985 рік — повернення в Україну. Видає "Вісник", пише літературознавчі розвідки. Створює першу опозиційну партію УГС (Українська Гельсінська спілка). Мітинги, поїздки, народ, незалежність. Голова Львівської облради, народний депутат, голова Руху, претендент на посаду президента (другий після Кравчука). І ось починається незрозуміле: IX з'їзд Руху виявляє розкол, у контексті наступних президентських виборів. Рухівська "група 30" звинувачується у зраді і захоплює у Шевченків день (9 березня 1999 року) кабінет Чорновола на Садовій, 3. В'ячеслав Максимович починає писати статтю про замовників та виконавців, готує виступ у Верховній Раді про неможливість ратифікації угод щодо Чорноморського флоту, і... гине на Бориспільському шосе за давнім методом КДБ. Усе. Екскурсію завершено.

В оперній студії Національної музичної академії України імені П. Чайковського презентують перший том 10-томного видання творів Чорновола — "Літературознавство, критика, журналістика". Наступні дев'ять Фонд В'ячеслава Чорновола, який очолює його дружина Алена Пашко, планує видати до 66-ї річниці з дня народження Чорновола. Урочистий вечір за участю Віктора Ющенка, Олександра Омельченка та інших знамих людей повиниться органом музикою та співом хору "Київ". Один день із В'ячеславом Чорноволом закінчився.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

Сестра Валентина Чорновіл, друг Мустафа Джемільов, дружина Алена Пашко на

теслею. Саме тут стартує журналістська кар'єра Чорновола (у "Київському комсомольці"). Будучи комсомолом Київської ГЕС (власнував декан журфаку Федченко), створює там... підпільну друкарню (під загрозою викриття топлять її, так і не запустивши). Далі — "Молода гвардія", "Друг читача", шістдесятники (Михайлина Коцюбинська, Євген Сверстюк, Світличні, Горині...) За ним уже постійно стежать. Самвидавом випускає у світ антисистемні праці "Лихо з розуму", "Правосуддя чи рецидивний терор". Робить однозначний виклик цьому терору, відкриваючи своє прізвище під працями. Не дає свідчень у справі Горинів, кинувши підсудним квіти — і перші у житті три місяці ув'язнення. Далі — Українська Гельсінська група, підпільний журнал "Український вісник" й арешт 1972 року. "Зеківський генерал" на якийсь час потрапляє у камеру до Стуса. В'ячеслав вимагає відіс-

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та дещо інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюсь у твої зіниці", дата — 1962. Можливо, це просто недогляд видавців, хоча для читачів, це не має суттєвого значення, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру.

Це помста правдоборцеві за його відстоювання української ідії, а на той час

«ОДИЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

за подібне "нагороджували" тортуррами і знущанням, в'язницями і засланням. Адже поет закликає нас "у відчай не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сину і дочці. І рідній землі також.

*Можна вибрати друга
і по духу брата,
Та не можна рідну
матір вибрати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Бать-

ківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смыслом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відчувшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різнома-

нітних газет. Ми читали класичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць, нас просто не допустили в приміщення черкаської "моло-

Про ті часи краще б оповіли тодішні міськомівці та обкомівці комсомолу й компартії. Хто й за що кого виказав, ув'язнив, зламав життя, знищив.

"Історія насильств і багатог" за нашим поетом ще буде писатися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завоєвників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність Василь Симоненко пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали

Прекрасний, незабутній поет Василь Симоненко народився напередодні Різдва — нині йому було б усього 68 років. Але ось уже сорок зим і літ з нами — незбориме слово справжнього патріота. Про те, як впливала його творчість на сучасників, як боялися її владоможці, розповідає письменник

користолобцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки
за добром,
Прийшли забрати ім'я
твое, мову.
Пустити твого сина
байстрюком.
З знобителем не жити-
меш
у згоді:
Йому "панянь", тобі
тягнути віз.
("Курдському братові")*

Василь Симоненко не зламався. Він дивився правді в очі. І боровся до загибелі. І заповідав це нам:

*Не заколисуй ненавис-
ті
силу,
Тоді привітність
візьмеш за дівіз,
Як упаде в роззявлену
могилу
Останній на планеті
ш о в і -
ніст.*

Для нього, в його думках і творчості, понад усе була Україна. Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки
й
Росії,
Коли я з тобою говорю.*

Мається на увазі США, що сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, і Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в поета і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечі) Нову жертву кидає під мури з тряпкою брудною на очах.", є й вір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осата-нілі" не забували ніде, що:

*Народ мій е! В його
гарячих жилах
Козацька кров пульсує
і гуде!*

Цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ради тебе мислю і творю", не вдалося мені відстояти у виданні 20-річної давнини, як редактору видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", ц Відстояв замість цієї строфи лише три крапки, що їх, можливо, й не лишиться після кожного з нас, коли прийде час звінуватися перед світом і власним сумлінням...

ЖИТТЯ НА ОДНОМУ ПОДИХУ

Поетові пощастило передати з Кучинської в'язниці свої записи "З таборового зошита", де, мов у краплині духовного поту, відбито нашу епоху — риба гниє з голови, хоч хвіст ще й виблискує ракетним бумерангом.

Він не любив слова "поет", слушно вважаючи, що митець мусить бути передусім людиною, — лишень людські якості дають право на самовизначення. Та творчість його була висунена на здобуття найпрестижнішої Нобелівської премії, що мала присуджуватися 24 листопада 1985 року. Але саме цього й не могли допустити ідеологи тюремного способу життя — 4 вересня того ж року вченого, філософа-гуманіста Василя Стуса не стало серед живих.

Історія перепоховання останків героїв, що віддали життя за наше майбутнє в далекому Кучино, — то окрема сторінка з самопізнання України... Чому ж так хутко перегорнула?! Адже творчість Василя Стуса щойно лиш відкривається народу, — це країна, яку ще належить збагнути. Адже саме

Його було поставлено на сторожі духовного здоров'я нації самим трибом життя. Та, мабуть, не дарма найкращі з-поміж нас приходять у цей світ у дні особливої святості, приходять, аби не тільки рятувати його Словом, але й віддати на поталу тіло. Тільки не душою! Душа і Дух Василя Стуса звітували Совієті, як Господу: "За мною стояла Україна, мій пригноблений народ, за честь якого я мушу обставати до загибелі".

він пророче відчув значущість своєї долі, занотувавши: "Та й знакомити дати Мені проставив хтось!" Але ще глибше прочув Поет долю епохи, якій винис остаточний вирок ще при перегляді фільму С. Параджанова "Тіні забутих предків" у кінотеатрі "Україна" 5 вересня 1965 року, коли мужньо, на повен голос закликав присутніх:

— Хто проти відродження сталінізму — прошу встати!

"Він знав собі ціну, — згадує побратим Поета Василь Овсієнко, — але в хвилину смутку мовив: "Якщо нас коли-небудь і згадають, то як таких, що посміли залишитися самі собою...". Він був оголеним нервом епохи, яка дай Боже, уже минає. Він відчував її так тонко й гостро, що нащадки ще не

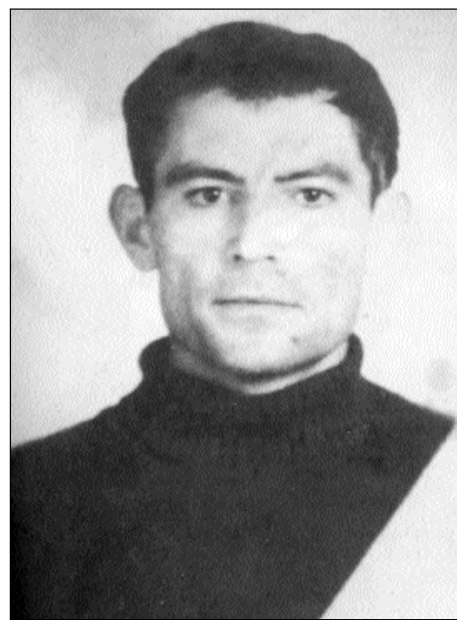
раз подивують пророчому дарові, який вирізняв його в цьому світі: "Ще кілька літ — і увірветься в'язь. Колючий дріт увійде в сні діточі, і всі назнаменовання пророчі захочуть окошитися на нас..."

Народжений на Різдво Христове в час ганебного нівечення нації, він запитував у камері в діда Семена-Покутника:

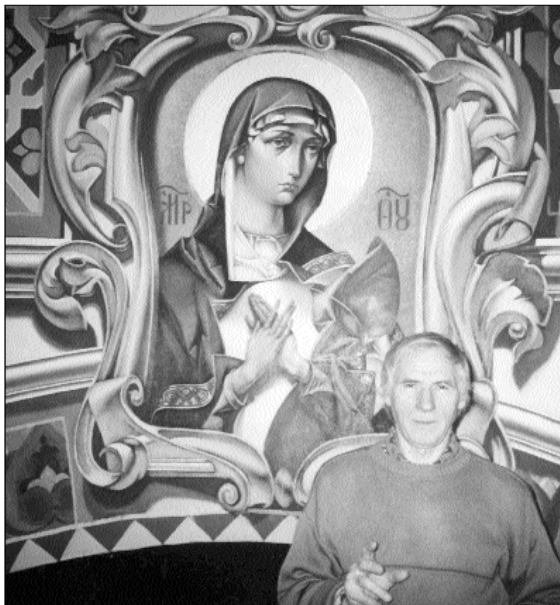
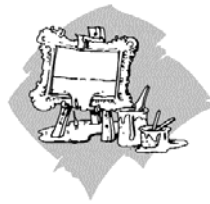
— А що то є чоловікові — народитися на таке велике свято?

— То є додаткова ласка Божя, щастя, — відповів дідо. — Але кому багато дається, з того багато й спитається.

Він знав про це. Тому жив і писав на одному подиху! Хтозна, можливо, й втрачена книга В. Стуса "Птах душі" ще повернеться нам? Адже "рукописи не горять"?!

Остап СВИТЛИК

“Я добре пам’ятаю той день. Кульгавий Яшка вибирав цеглини зі стовпів, які тримали купол, тоді забивав на їх місце дерев’яні кілки, а потому облив їх бензином і підпалив. На хреста ж накинули довжелезний трос, зачепили кінцями і — тягли. Церква палала, потому почала поволі хилитися дзвіниця, а коли нахилилася майже до землі — впала стрімко й важко. Дзвін ударив так сильно, що якийсь час нічого не було чути. Усе заніміло і видно було лише велетенську хмару куряви, що знялася від того удару... Аж потім під ногами почала рухатися земля, і разом з тим рухом, із землі вирвався крик сотень жінок. Чоловіки ж і діди стояли мовчки, замерши, і здавалося, що в їхніх очах зупинився час...”

МИСТЕЦЬКА СТОРОЖА МИКОЛИ СТОРОЖЕНКА

Мине багато років і Микола Андрійович Стороженко скаже, що, можливо, ці дитячі враження якимось чином зумовили те, що нині він спеціалізується на храмовому живописі, очолює майстерню храмового живопису в Українській національній академії мистецтв.

Я не знаю, яке з цих трьох слів — людина, художник, патріот — поставити на перше місце, адже ці три поняття складають єдине ціле його особистості, доповнюють одне одного, живляться одне одним.

Ця людина вражає не лише своїм різнобічним розвитком — інтелектуальним, моральним, духовним. Будучи художником-монументалістом, Микола Андрійович працює як станковист, ілюструє книжки. Одна з його заповітних “монументальних” мрій — проілюструвати Кобзар. Над цим він працює вже понад двадцять років. Як художник — це людина надзвичайно чесна з собою... Саме чесність була основною причиною, чому відмовився очолити роботи з розпису відбудованого Михайлівського Золотоверхого собору в Києві. (Дали дуже мало часу.) Ця чесність

завадила йому завершити розписи у церкві Миколи Притиска на Подолі...

А втім, розпочиналося все у часи хрущовської відлиги. Вони, тоді ще молоді художники, були захоплені хвилею загального національного відродження. Монументальне мистецтво — і архітектура, і скульптура, і живопис — значною мірою відображає загальну культуру суспільства, рівень його духовності, економіку. Адже ж не може існувати духовність на голому місці, вона має спиратися на традиції, а отже, мова йде про генетичну духовність. Саме ця національна духовність так допікала радянській владі, і саме через неї був знищений Михайло Бойчук і його спадщина. Бойчуків вдалося досягти дивовижного — виразити національне не через зовнішню атрибутику, а через форму, лінію малюнка. Будь-яка влада завжди розуміла значимість монументального мистецтва. Недарма всі великі завоювання були такими нещадними до пам’яток архітектури, до святинь. Дуже послідовно виявилася ця політика у знищенні радянською владою архітектури Києва. Адже крім того, що ці пам’ят-

ки є виразниками культури, вони мають також дуже сильний зворотний вплив — мовчазно, але беззастанно нагадують людям про те, ким ті є.

Посилаючись на можливості технік, художники намагалися уникнути вимог насадженого “реалізму”. Але, в цілому, звичайно, то був дуже складний час, долі багатьох митців склалися трагічно.

На жаль, наші чиновники, а часом і настоятелі церков, мислять ще тими, радянськими категоріями. Їм невтямки, що мистецтво — не конвеєрне виробництво і його не можна “гнати” за планом. Тому вони ставлять перед художниками певні часові обмеження, а це, в свою чергу, призводить до того, що до виконання робіт залучаються заробітчани, насправді байдужі і далекі від мистецтва.

Орест ЧЕРДАКЛІ

На фото: *Микола Стороженко у церкві Миколи Притиска на Подолі*

РОБІТНЯ ГАЛИЦЬКИХ МИТЦІВ

ЧОМУ ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА В РІДНОМУ СЕЛІ НЕ ВИЗНАЮТЬ ХУДОЖНИКОМ?

У Львівському музеї етнографії та художнього промислу розгорнуто ювілейну виставку відомого українського графіка Василя Семенюка. Доцент Львівської академії мистецтв. Працює з папером, склом, шкірою. Знаний як художник-авангардист. Започаткував у сучасному образотворчому мистецтві напрям, якому наразі критики назви не придумали.

Усе почалося із “Сонячних кларнетів” Павла Тичини. Незнана фантазмагорійність образів заповонила. Читав-перечитував. І що сильніше заглиблювався, то, здавалося, більше віддалявся од поетового світу. Олівець потягнув лінію. Другу. Стелилися вони див-

ними силуетами. Не трималися купи. Радше — середини. Чи то зносилися-злітали вправо догори. А чи сповзали-занурювалися донизу.

Уже пізніше дізнається про так званий закон золотого перетину. Коли звинуватять у зміщенні від центру.

“Так ніхто не малює!” — лунали голоси критиків.

“А інакше не вмію. І не буду”, — замріявся над черговим рядком Тичини. Він досі “Сонячні кларнети” вважає однією з найгеніальніших збірок української поезії. А ще “Зелену Євангелію” Богдана-Ігоря Антонича.

Антонич дав новий поштовх до творчості. Художник ламав стереотипи, усе далі відходив од звичного потракування композиції. Олівець знову розбризкав-фонтанно витанцював-випорхував у чудернацьки-хімерних лініях. Лягав під колір. Він бачив майже гармонію. Відчував органічне злиття ліній, кольору та слова. То не було ілюстрацією до прочитаного. Образи народжувалися не з почерпнутого ряду, а паралельно до нього. Плетиво силуетів і контурів подивовувало тих-таки скептиків: “Коли вже навчися шанувати центр, малювати по-людськи?”

...Коли стежку засипає сніг, а ти наодинці посеред поля-пустелі, ні-ні, та й засвердлить підступне: “Чи не заблукав у світах?” Ідеш ніби навмання, усвідомлюючи одначе, що десь попід тим білясто-яскравим килимом і має бути ця стежка.

Ти йдеш манівцями. Чи манівцями? Бо зоріють тобі в путі якісь невідомі сили, хтось ніби керує ходом. І вже впевненіше ступаєш. Ось вони — твої проводирі. Тичина, Антонич, Василь Симоненко.

Прошуєш рідним селом. Зустрічні знімають капелюхи. Мовчки. Чекають, що ти першим привітаєшся, бо перевіряють (хитрі гуцули), чи не запанів у місті.

— Слава Йсу, — схиляєшся у пошанівці.

Ступаєш до вітцівського обійстя. Там чекає вже лише ненька. З тобою вітаються сусіди, і ні слова про малярство. І сміх, і гріх. Дві церкви у селі, а ти не зробив жодного образу для них.

“Який ти художник, як не вмієш малювати образів”, — це вже нашіптують місцеві “поціновувачі”, от ті великі художники, котрі для церкви святих малюють і церкви реставрують...”

Зустрів якось таких “великих”. Троє приїхало на іномарках. Разом навчалися в Косові. Ніби перспективні хлопці були, бо вже тоді могли намалювати все, як на фотографії.

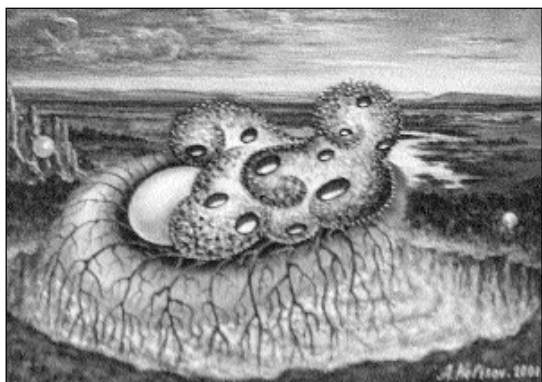
Олівцеві знову затісно в одній площині. Ти вчитуєшся в Симоненка. Це споріднено з твоїми думками-образами. Вкотре майже на півкроку від отієї гармонії ліній, кольору... Чогось бракує?

Нарешті приходить власне слово. Проситься на папір. Народжуються спомини, а чи образки-новели. Але їм же зарано у світ. Бо сколихують-ворохоблять оті понад п’ять тисяч графічних робіт, які надбав.

Працює потужно, плідно, забуваючи інколи про родину, студентів. Усі картини унікальні, бо не мають копій. Народжена кожна ніби вперше. Без ескізів, без попереднього осмислення. Як ота гірська блискавиця розтинає небо, так уява зроджує сюжет...

АУРА НЕВИДИМОГО

Фантазія — найбільш передбачуваний творець, що не визнає кордонів і обмежень та завжди прагне до свободи свого вияву. Варто лише дати їй волю — і ніколи не знаєш, у які світи вона може тебе завести. “Світ фантазій” — це не тільки назва виставки живописних творів київського художника Олександра Кольцова, а ще й місце, де зустрічаються фантазії митця і... глядача. Оригінальні зображення одразу приваблюють і зачаровують загадковістю і багатозначністю. За звичкою починаєш шукати назву під картиною, щоб хоча б трохи наблизитися до розуміння цих ігор уяви, і не знаходиш їх. Автор навмисне не дає назв, які б спрямовували глядача до якогось остаточно визначеного змісту, а пропонує кожному віднайти його самостійно. Ось так непомітно, немовби йдучи за чарівною сопількою, поринаєш у розмаїття кольорів і форм (майже всі картини не площинні, а мають об’ємні елементи). Власна фантазія, прокидаючись, включається в цю гру і намагається придумати свою назву. Тож кожен має простір для участі у співтворчості разом з автором — віднайти щось близьке для власної особистості (у когось при спогляданні зображень виникає асоціація з мезозойською ерою, хтось серед них раптом “впізнає” молекулу ДНК), вивільнити уяву, ув’язнену стереотипністю мислення. Картина, таким чином, стає множинною, отримує безліч проєкцій: скільки глядачів — стільки й різноманітних бачень; вона може мати величезну кількість назв, і, вірогідно, всі вони будуть відповідати її настрою.

Ці дивовижні зображення запрошують нас поблукати паралельними світами, які існують насправді. Недарма ж усі ці незвичайні витвори уяви розгортаються на тлі реалістичних пейзажів, що складаються з основних елементів-стихій: землі, води, повітря, вогню. Паралельні світи справді живуть поряд із нами в реальності, просто ми ще не навчилися їх бачити і відчувати серцем.

Що ж насправді зображає (або приховує) цей таємничий паралельний світ? Асоціативних рядів виникає безліч. Хтось бачить тут початок нашого світу, процес його творення і метаморфоз, формування його гармонійності. Для ко-

гось він — як книга символів, що потребує розшифрування. Можливо, це — відображення боротьби різних сил, у якій, звичайно ж, перемагає позитивне начало. Чи, вірогідно, тут вириваєся палітра емоцій і настроїв, мінливих і невловимих, несхожих один на одного, що постійно трансформуються, зникають і з’являються знов. Ще один дотик погляду — і тепер перед нами енергетика або ж аура видимих і невидимих речей, яку ми не бачимо, але можемо відчутти. Якщо ж скласти всі відтінки відчуттів, викликаних спогляданням, то вимальовується ще одна версія — відображення стану душі взагалі — в усій його незбагненності й багатовимірності. Чи ж не душа є тим паралельним світом, що нібито живе в нашій реальності, але який часто не помічаємо, не усвідомлюємо всього його багатства й розмаїття і не вміємо знайти туди дорогу. Якби спробувати розправити крила своєї уяви і помандрувати в паралельні світи, може, вдасться, нарешті, відчутти ауру невидимого?

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

Олесь ГАНУЩАК

Анатолій ДІМАРОВ

МЕРЗЛЯК

Мерзляк і зиму, й літо ходить у шапці-вушанці. Взимку підв'язує так, що видно лише кінчик синюшого носа, влітку ж попускає зав'язку, але вуха не піднімає все одно. А як іде, то наче йому хто ноги переставляє. Тому, мабуть, завжди пасе задніх: люди попереду, а кроків десять за ними — Мерзляк.

Іде — ледве дихає, а до розмови устряне, то треба приставляти долоню до вуха, аби щось почути. Скаже слово і вмовкне, збираючись із силами. Скаже і вмовкне.

— Страдний чоловік! — жаліє його Омельківна.

— Прикидається! — відповідає Василь сердито. Василь Мерзляка терпіти не може: той пише на нього анонімки. Іде мимо двору, наче нікуди й не дивиться — тільки під ноги, щоб не перечепитися об якусь тріску та не впасти, а видивиться те, чого й хазяїн не бачить. І обов'язково напише. Та не куди — до району.

— Писатель! — додає з серцем Василь.

— Так то ж, може, й не він?

— Він! Його вже й спалити грозились. Думаєте, тільки на мене пише? Півхутора обписав!

Крім анонімок, ще страшенно любить Мерзляк слухати, як хтось із кимсь свариться. Як десь лайка лунає, там і шукай Мерзляка. Стоїть, шапку відгортає, долоню наставить до вуха, очі мружить від насолоди. Іноді, буває, не витримає, встриє:

— Та що ти його лаєш? Ти його кілком по голові!

Якось вибрався до Києва. На консультацію. Направили з лікарні районної, бо Мерзляк своїх лікарів на віру не брав і вже на них не раз писав анонімки. Що не так лікують, людей до смерті доводять. “Щоб оправдати дорогу”, прихопив дві сотні яєць. Добрався до Бессарабки, аби спродатися, а там якраз п'яні м'ясники, котрі м'ясо рубають, сварку затіяли. Над люком, що веде у підвал. Куди забиту худобу спускають. Мерзляк про все на світі й забув: підступає ближче, щоб краще чути, як міські люди сваряться. Мало не голову поміж ними встромив.

М'ясники сварились, сварились, а тоді й перейшли до бійки. Один як махонув кулачищем та й кресонув Мерзляка помилково по голові — той з яйцями в люк так і мелькнув...

Хотів написати на м'ясників, та поки вигрібся, поки обчистився од жовтків та білків — тих забіяк уже і слід прохолов.

А колись Мерзляк ходив попереду інших. Особливо на свята. Революційні. Інших свят не визнавав.

Одягав празниковий костюм (шістдесят рублів одвалив у магазині), чіпляв дві медалі: “За перемогу над фашистської Германией” і “За боевые заслуги”. Останню Мерзляк одержав уже після війни, коли нагороджували всіх інвалідів. Знімав портрет Сталіна, що висів на божниці в рамці дубовій (ікони давно порубав та попалив) і ніс той портрет аж до клубу, куди сходилися люди на мітинг. Ставав попереду усіх перед трибуною, повернувши товариша Сталіна лицем до тієї ж трибуни, і начальство сільське, яке виступало, починало заїкатися від страху: ану ж щось ляпне не так!

Якось ховали голову їхнього колгоспу. Голова умів дружити з начальством районним, то йому й похорон справили по першому розряду. Сам секретар райкому

САМОЦВІТІВ ДУХУ ЧАРІВНИК

ЖАРТОМА І ВСЕРІОЗ

Розмова письменників, читачів, спричинена виходом у світ книжки старійшини НСП, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Анатолія Дімарова “Зблиски”, що відбулася напередодні Нового року в Будинку вчителя стараннями Ліги меценатів, полишила у присутніх незабутнє враження. По-перше, оповідання й повісті, що склали том відірної прози (видавництво “Ярославів Вал”), уже друкувалися в часописі “Київ”, тож були добре відомі переважній більшості присутніх, а по-друге, розмова, започаткована відомим письменником Юрієм Мушкетиком, який і головував на цьому вечорі, вилилася в роздуми, які ще позначаться на висновках наших критиків та літературознавців. А вже йшлося не просто про доробок відомого письменника — зрілі майстри художнього слова Віктор Баранов, Володимир Базилевський, Станіслав Зінчук, Михайло Наєнко, Петро Перебийніс, Олена Логвиненко, Михайло Слабошпицький, Григорій Штонь та ін. роздумували про майбутнє України, ментальність пересічного нашого громадянина. Як запобігти нинішній денационалізації, що деформує слово й характер українця? Письменник тільки змальовує долі й життєві ситуації, ставить діагноз...

Ваш кореспондент принагідно звернувся до Анатолія Дімарова з кількома передноворічними запитаннями.

— **Анатолію Андрійовичу! Ходять легенди про Вашу колекцію самоцвітів, але мені здається, що значно коштовніша галерея Ваших літературних героїв?**

— Дякую, але про це судитиме тільки читач. А ще — час. Я просто брав те, що давало життя. “Зблиски” справді нагадують галерею коштовностей — ця книга дуже дорога мені... Але ж на те й письменник! Я мушу бути і селекціонером, і бджолярем, і, зрештою, шукачем скарбів людського духу. Інакше твоя писанина просто не цікавитиме людей...

— **Подякують, що Ви з роду характерників? У Ірпінському будинку творчості й досі переповідають, що коли Ви гостю-**

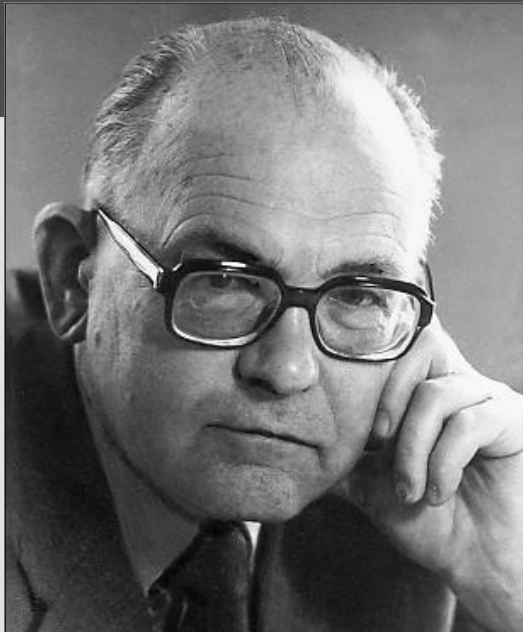
вали в Ірпені, то в декого і ковдри виплигували з вікон, і дар яснобачення виявлявся. А ще я чував, що в ніч під Новий Рік в одного письменника замість сала в торбині, вивішений за вікно, раптом опинився цеглина... І Вас у той час бачили чимало колеги!

— Якщо усьому будете вірити, швидко вуха зів'януть. Люди звичні перебільшувати, Ви ж знаєте... А стосовно характерництва можу сказати лише те, що тільки характерники й повиживали попри голодомори та різні інші репресії супроти українців. Мудрі люди порадили матері перейти хати та взяти її дівоче прізвище замість батькового — Гарасюта. Бо за Гарасютами саме полювало НКВС, аби викоринити і думку про спротив режимові. Так ось і вижили...

А в ніч під Новий рік багато років тому в одного літератора й справді замість сала в торбині виявилася цегла — занадто вже негостинний був чоловік. Але ми його запросили на вечерю — пригощав Андрій Малишко — і він спожив чимало половини частунку. Так що все було чесно... Знаєте, під ту пору такі ось бешкетні розваги тільки й рятували. Інакше запросто можна було звихнутися в тій задусі.

— **Скажіть, а це правда, що Павло Загребельному Ви на його машинці дописали таке речення, що друкарка, передруковуючи роман, мало не знеритомніла? Чи таки вигадка?**

— Ні, це щира правда. І в двотомнику “Прожити й розповісти”, що побачив світ у видавництві “Рада”, я чесно про все розповідаю. Але що саме дописав — не скажу, візьміть книжку та й прочитайте. Павло Архипович взагалі замолоду відзначався неабиякою творчою плодючістю. Покладе машинку на коліна, та й шпарить, аж іскри навсібіч. І ніколи не перечитував написаного. Я й скористався з цього, заодно й перевіривши, чи правду лю-

ди кажуть про цю його особливість. Та Павло ніколи не гнівався на подібні жарти — сам-бо має дивовижно глибоке почуття гумору.

— **Сьогодні багато добрих слів було сказано на Вашу адресу, Анатолію Андрійовичу, і цілком заслужено. “Слово “Просвіти” приєднується до них, запрошуючи Вас на свої сторінки... Але що Ви думаєте про стан української літератури взагалі — не збилися колеги на манівці, наслідуючи державу?**

— Час, як завжди, — суворе випробування для художнього слова. Для українського — й поготів! Адже такого упосліджування й знєваги не зазнала жодна з відомих мов планети! Шкода, влада вчорашніх політиків не розуміє, що тільки патріотизм — щирий і послідовний — має перспективу в Україні. Іншого не дано. І вже в новому році, переконали, це стане зрозуміло й зовсім недалекоглядним. А українська література перебуває на піднесенні. Дитяче белькотіння “суперноваторів” — як шумовиння, воно слипе безслідно. Я вірую в наше слово.

Розмовляв
Віктор ГРАБОВСЬКИЙ

●

приїхав, постояв у варті почесній. А як винесли з клубу до тієї ж трибуни на траурний мітинг, то й Мерзляк тут як тут: тримає портрет Сталіна, мов ікону. Сталін дивиться на тих, хто виступає, не зблимає, і Мерзляк не блимає — дивиться.

Секретар, який теж виступив, об портрет той і спіткнувся:

— Ми сьогодні прощаємося з нашим дорогим товаришем Сталіним...

Бовкнув — і язик затепіпався у роті. А народ так і охнув. Секретар, розповідають, і до райцентру з похорону того не доїхав: перестріли браві хлопці в блакитних погонах та й припровадили просто у в'язницю. Судили, дали двадцять п'ять років за заклики до терористичного акту супроти товариша Сталіна.

Після цього Мерзляка на хуторі стали ще більше боятися. Як з'явиться з портретом на вулиці, так усі од нього, як миші, ховаються.

І начальство сільське не пінилося догодить Мерзлякові. Йому й город першому зорють, і дровець привезуть, і січня для корови підкинуть, і поросят пару виділять —

як могли догоджали. Новий голова на що був скупий, а й той ні в чому не відмовляв Мерзлякові: біс його зна, куди він завтра з портретом припретись!

Отак і жив Мерзляк, не тужив аж до смерті товариша Сталіна. До двадцятого з'їзду. Коли не тільки тов. Сталіну, а й Мерзлякові урвалося. Ніхто тепер йому першому не зоре город, не підкине дровець чи пару кабанчиків. Тож як не тужити за Сталіним? Як не писати анонімки? Тим більше, що народ розсобачився — управи на нього немає.

Недавно підійшла черга пасти корів, а Мерзлякова корова взяла та й захворіла. То чого він має пасти?

Не вийшов.

А оклигала корова, вигнав на пашу, в череду, то пастухи її батогами з череди. Посміли б раніше отак?

Ну, Мерзляк і написав. На одного, що жене самогон, а на другого, що сіткою рибу ловить. Браконьєрствує. Хоч у самого дві сітки і шість ятерів.

Приїжджали, трусили, шукали. Знайшли не знайшли, а страху нагнали.

Тож наклали сіна з горою, Василь сів за руля, а Галю примостив зверху на сіні: щоб не розтрусилося дорогою.

Забачивши “Ниву”, я вхопив вила й побіг до стодоли: допомогти вкинути сіно.

Василь підкотив, вийшов з машини:

— О, а де Галю?

Ні Галі, ні вил, за які вона трималася, ні доброї півкопички сіна на причепі не було.

— Де ж вона ділася?

— Дорогою загубили, — висловив я припущення. — Поїдемо, бо, може, забилося.

— Не забилося, там м'яко. —

Василь уже складав сіно. Спорожнивши причеп, поїхали шукати Галю.

Галю сердитою квочкою сиділа посеред розкиданого сіна. Однією рукою все ще трималася за вила, другою розтирала забитого бока.

— Упала? — спитав Василь зачудовано.

— Злетіла! — відповіла розлючена Галю.

— Я ж казав: тримайся за вила.

— А я за якого чорта трималася?

— То чого не гукнула?

— Я не гукала??? Кричала — голос зірвала! Так ти випутив свої баньки баранячі та й покотив — не оглянувся!

— Ти диви, — роздивлявся Василь вила. — Я ж їх мовби добре встромляв...

— В гузно собі так устромляв би!

Я відійшов, щоб далі не слухати. Коли Галю розгнівається дуже, то краще відійти десь подалі.

ДІД ЧЕРЕПОК КОСИТЬ ПШЕНИЦЮ

Дід Черепок косить пшеницю. Пшениця стоїть як стіна, одклепана добре коса так і видзвонює. Косить — душа радується.

Аж летить сусідський хлопчина:

— Діду!.. Діду!.. Швидше біжіть, ваші баба вмирають!

— Пожде...

Дід саме набрав смаку до роботи.

ЦИТЬ, СТАРА!

Баба Улья поїдом їсть свого чоловіка. — Ти і невдатний, ти і нестуглений! Тебе й люди цураються, з тебе й кури сміються! Де ти й узався на мою бідну голівоньку! Зав'язав мені світ, що й сонця у небі не бачу!

Отак вичитує діда баба Улья. Дід же одмовчується. Слухає — тільки кречке. А як зовсім непереливки стане, тоді й каже ту саму фразу:

— Цить, стара, бо найду собі іншу!

І баба Улья враз замовкає. Чи то вірить в сексуальні потенції свого чоловіка, чи то ще яка причина, тільки дія фрази цієї на неї й справді магічна: протягом дня, аж коли й спати лягають, ні пари з вуст.

А вранці знов за своє:

— Ти і нестуглений, ти і невдатний, в тебе із рук усе валиться, я з тобою вік прожила — прогорювала!..

Дід терпить, мовчить, збирається з силами на сакраментальну ту фразу.

Якось баба Улья так розійшлася, що не допомогло уже й дідове “цить!”

— Шукай, шукай, щоб тебе пранці шукали! Хто за тебе старого, дурного і піде!

Отоді дід, до живого допечений, і врізав бабі:

— Цить, стара, бо вже пошти найдена!

Баба Улья тиждень після цього мовчала.

3 ПЕРШИХ УСТ

Гроші... Гроші... Іще раз гроші... Ось що завжди спонукає ліниву за своєю природою людину до роботи. Незалежно від віку — починаючи зі студентського і завершуючи пенсійним...

Ця проблема не обминула і студентів Інституту журналістики, навпаки, викликає низку інших. Істина в цьому випадку має два аспекти — думку студента і думку викладача. Так, дуже гостро постає запитання: чи можливо поєднати роботу-практику (адже йдеться про працевлаштування саме за фахом) зі стаціонарною формою навчання? Більшість студентів і викладачів дають однозначну відповідь: так, не тільки можливо, а й бажано. Суперечки ж точаться навколо такого: з якого курсу починати так зване співробітництво зі ЗМІ, і як це впливатиме на відвідування занять і, відповідно, успішність?

Ось деякі міркування студентів:

Вікторія, 4-й курс:

"Із власного досвіду скажу, що робота і навчання співіснують дуже добре, якщо, звичайно, і те, й інше без фанатизму. А працювати треба вже з 2-го курсу".

Таня (4):

"Виходячи з того, що журналістські знання відрізняються од інших тим, що отримуються не з теорії, а з практики — працювати потрібно вже з кінця 1-го, максимум — 2-го курсу".

Олександр (5):

"Робота все-таки дуже негативно позначається на навчанні, та що ж поробиш?"

Марія (2):

"Працювати треба, а курс — це не принципово".

Віктор (3):

"Думаю, що до 5-го курсу потрібно навчатися, бо як же можна "іти в світ" без теоретичної бази?"

Святослав (1):

"Я вважаю, що навчатися можна абияк, а працювати треба обов'язково сумлінно".

Ігор (2):

"Яка може бути серйозна робота на перших курсах, коли наших студентів виганяють з редакцій із натяком на те, що їм ще рано працювати? Але ж без практики також не можна; хоча трапляються випадки, коли робота — привід прогулювати пари, а пари — привід прогулювати роботу".

Валя (5):

"Якщо людина талановита, вона буде встигати всюди. Але колись усе одно доведеться вибирати щось одне, і чим раніше, тим краще. Після навчання думати про своє майбутнє вже пізно".

Світлана (1):

"З 3-го курсу працювати треба обов'язково, якщо не з 2-го; з 4-го, принаймні, вже точно можна переходити на повну ставку".

Сергій (2):

"Взагалі, допускаю думку щодо роботи, але тільки на гонорарній основі. Інакше — забракне часу для навчання".

Так з однієї проблеми постає друга: який же форми співробітництва варто надати перевагу — штатній (на повну ставку) чи позаштатній (на гонорарній основі)? І

Директор Інституту журналістики В. В. Різун зазначає:

"Усьому є свій час — і навчанню, і роботі. Не треба поспішати жити, адже кожна хвилина, дана Богом, має бути проведена з користю та задоволенням. Не обов'язково влаштовуватись у штат редакції — можна просто іноді дописувати туди чи готувати сюжети. Набути практики можна і в Інституті, де є 4 навчальні друковані видання, де можна реалізувати себе як журналіста. Новий проєкт — створення інститутського Інтернет-радіо, який перебуває зараз на стадії розробки, — теж відкриває певні можливості. Що ж до бажання відчувати себе повністю дорослою людиною, яка заробляє собі на життя — то для цього є зарплатне відділення. На жаль, система

лістів, а надто — щодо студентів. Трапляються випадки, коли модні нині випробувальні терміни не оплачуються і немає практично ніякої можливості щось довести. Багато можна здобути в інститутських фахово-творчих майстернях, що їх ведуть досвідчені викладачі, котрі були або є водночас професіональними журналістами. Вони й допоможуть студентів без жодного ризику подолати певні труднощі у переході від теорії до практики. Але це не виключає нормальної співпраці студентів із різноманітними ЗМІ.

Хотілося б, звичайно, щоб рішення працювати мотивувалося саме бажанням показати себе, але, зважаючи на економічний рівень нашої країни, бажання заробити гроші і цим допомогти батькам теж є цілком виправданим".

Самі ж студенти назвали такі причини звернення до роботи (починаючи з найголовнішого):

- бажання набути досвіду;
- бажання заробити гроші, відокремившись цим від батьків;
- прагнення до самореалізації;
- страх втратити свій час і в майбутньому не знайти свого "місця під сонцем";
- створення собі імені, іміджу в журналістиці;
- бажання відчувати себе "вищим" за своїх ровесників;
- потреба віку.

Заступник директора Інституту з міжнародного співробітництва Т. І. Петрів також вважає нормальним явищем поєднання студентами навчання з працею. Більше того, він підкреслює, що практику починати треба ще задовго до вступу в Інститут журналістики. Що ж до форм роботи під час навчання на стаціонарі, то вони можуть бути різними. Талановиті студенти встигнуть усе. Не потрібно одразу ставити собі за мету повну ставку. Усе має відбуватися поступово — практика, стажування, півставки — і аж потім робота на повний день у штаті. Без належної практичної школи не може бути хорошого журналіста.

А завершити ці роздуми можна знову ж таки словами однієї студентки, яка вважає, що не робота заважає навчанню, а навчання роботі. Якщо так, то навіщо ж тоді витрачати стільки сил, щоб потрапити на цю "заваду"?

ЩОЙНО З ДРУКУ

ПОСІБНИК
ДЛЯ МАЙБУТНІХ
ЖУРНАЛІСТІВ
НАПИСАВ
РЕДАКТОР

Вийшов з друку навчальний посібник для студентів "Журналістика: основи професійної комунікації" (К., Нора-друк, 2002, 448 стор.). Його автор Віталій Карпенко — Заслужений журналіст України, в минулому багатолітній головний редактор газети "Вечірній Київ", а нині — професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, викладач Інституту журналістики та постійний автор "Слова Просвіти".

Курс "Основи професійної комунікації" включено до навчального плану Київського Інституту журналістики, він ставить за мету ознайомити студентів із загальними принципами та практикою фахової комунікації журналіста.

У навчальному посібнику журналістика розглядається як важливий складник масової комунікації, газетні жанри — як форми комунікативного процесу. Автор крізь призму масової комунікації розкриває, спираючись на власний журналістський та редакторський досвід, методи роботи засобів масової інформації, їх значення у суспільному житті; роль і місце журналіста у системі ЗМІ загалом та в редакційному колективі зокрема; питання соціологічного вивчення аудиторії та масової роботи редакцій; взаємозв'язок ЗМІ та інших суспільних інституцій; ефективність та дієвість журналістських виступів; проблеми журналістської майстерності та журналістської етики.

До кожної теми додається список літератури, яка по-різному трактує ту чи іншу проблему, що дозволяє студентів порівнювати різні погляди та підходи і робити самостійні висновки. До кожної теми подаються також питання для самостійної роботи та обговорення на семінарських заняттях, щоб закріпити студійований матеріал у творчих дискусіях.

Навчальний посібник схвалений Вченою радою Київського інституту журналістики та рекомендований Міністерством освіти і науки України для студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за спеціальністю "Журналістика".

Детальнішу інформацію можна отримати за тел.: (044) 254-3222 з 9.00 до 12.00.

ЗНАННЯ
чи
ГРОШІ?

якщо студенти особливо над цим не замислюються, вважаючи і те, й інше цілком можливим, думки викладачів зводяться до одного: якщо вже й працювати, то тільки на гонорарній основі — принаймні до 4-го курсу. А далі — буде видно. Якщо встигаєш і з наукою, і з іншими справами (якими б важливими вони не були) — будь ласка, аби тільки це не шкодило першому. Але ж часто буває навпаки; і тоді, опинившись "на вулиці" без вищої освіти (якої вимагають роботодавці), виявляєшся абсолютно непотрібним, а вільного часу, якого не було ніколи, стає більше ніж удосталь.

Як же бути? Чи тільки "зубрити" лекції, готуватися до семінарів і не перейматися набуттям досвіду? В такому разі кому ти будеш потрібен після 5-го курсу? Ніякий, хоч і тричі червоний диплом не створить тобі ім'я в журналістиці, без якого шлях до успішної кар'єри проблематичний.

індивідуальних занять викладача зі студентами в нас майже не практикується, оскільки студенти таких занять недооцінюють. А вона могла б багато дати для набуття і знань, і досвіду. Тоді й головні редактори менше нарікали б на недостатній рівень кваліфікованості та професіоналізму наших випускників. Усе це — через недовченість, неґрунтовну теоретичну базу. Хотілося б, щоб студенти взяли це до уваги".

З директором можна погодитись. Справді, теоретичні навички необхідні в роботі журналіста. Проте немає нічого кращого за підкріплені практикою теоретичні знання. Це стверджує і Т. О. Приступенко, заступник директора з навчальної роботи:

"Практика має бути обов'язково. І якщо студент встигає — то вже й з першого курсу. Але слід мати на увазі, що наша законодавча база є дуже недосконалою щодо молодих дипломованих журна-

Фото Т. Карпінської

Студентка, вона ж посланець Нового року, знайде вас навіть у підземнім переході

МАЙЖЕ З НАТУРИ

ОБИРАЮ СВОБОДУ...

Мені було соромно. Вуха горіли, щоки палали. Хотілося провалитися крізь землю.

Тим часом головний редактор, наш газетний Зевс, метав громи і блискавки:

— Що ви мені принесли? — вимагував він моїм матеріалом. — Де аналітика? Де критика? Де конструктивні пропозиції?

Його погляд сплывся на мені. Я відчув себе мікробом на скельці міроскопа.

— Справжній журналіст нікого і нічого не боїться, — повчав шеф. — Принесіть мені матеріал, від якого б подих перехоплювало, обдуреним відкривалися очі, а у винних підгиналися коліна! — урочисто проголосив він і простер наді мною десницю, водночас і благословляючи, і вказуючи на двері.

Мені довелося довгенько поморочитися, поки знайшлася тема, здатна викликати всі фізіологічні ефекти, перераховані головою. За тиждень я знову стояв перед шефом, подумки плануючи, що куплю на премію за матеріал.

— Угу... так... кхе-кхе... ого! Нічого собі!

Я саяв.

— Не може бути! — дивувався шеф. — Це неймовірно! Я й не підозрював, що ви ще більший ідіот, ніж видається на перший погляд! Я згас. Фанфари змовкли. Натомість головою відкривав мені очі на істину:

— Ви здуріли! Зараз же зима, на вулиці мінус двадцять! Навіщо мені критична стаття про міські тепломережі? Пишете, що начальство некомпетентне? Відрізати редакції опалення в них компетенції вистачить, будьте певні. Принесіть щось глобальне, тему, яка сколихнула б суспільство! — лице головреда стало строгим, але водночас натхненним. Видно було, як глибоко його зачіпають суспільні проблеми, як прагне він допомогти їх розв'язати, використовуючи силу слова... Мої роздуми перервав вигук:

— Ідіть працюйте, чого стали?

Не скажу, щоб наступний тиждень видався легким. Я вивчав факти, дізнавався прізвиська, шукав винних, аналізував, критикував і, нарешті, поклав на редакторський стіл готовий, як мені здавалося, шедевр.

— Та-а-ак... Молодий чоловіче, ви мене дивуєте!

Ясна посмішка розцвіла на моєму обличчі. Ось воно, нарешті, визнання!

— Це фантастично! Вчиш вас, вчиш... Ну куди це годиться? "Кожна третя телефонна розмова в Україні прослуховується." "Важко прослідкувати, куди йдуть гроші, виділені на зв'язок." Хочете, щоб редакції відрізали телефон?

— Але ж свобода сло...

— Ви своєю свободою слова редакцію зі світу живете! Або ви приносите щось нормальне, або я залишаю за собою право винести вам догану!

Стало сумно. Як же скористатися гарантованою мені свободою слова? Про тепло не можна, про телефон — зась, то про що ж писати? Може про олігархів? Ні, про олігархів точно не буду. Якщо за свободу критики енергетиків можуть редакції відрізати тепло, за свободу критики зв'язківців — телефон, то за свободу критики олігархів можуть відрізати голову. І не редакції, а мені... Тому обираю свободу не писати.

ЛЮБОВ І ГРОШІ

Роздум про бюджет неформальної студентської сім'ї

— Ти купив майонез? — Так. — А олію? — Теж, але про сірники забув. — Нічого, я купила, — відповіла я і після такого привітання поленталася на кухню готувати борщ довгого приготування.

Перед тим, як розповідати далі свою історію, давай-те познайомимося. Я — екстравагантна студентка Роксолана. Щойно розмовляла зі своїм неформальним чоловіком, теж студентом, Юрком. Живемо ми поживаємо в громадянському шлюбі, щастячка собі наживаємо і думаємо про залікову книжку.

— Ми завтра їдемо на Троєщину? Ти ж не забула про куртку, яку мені треба купити? — знову подав голос Юрко.

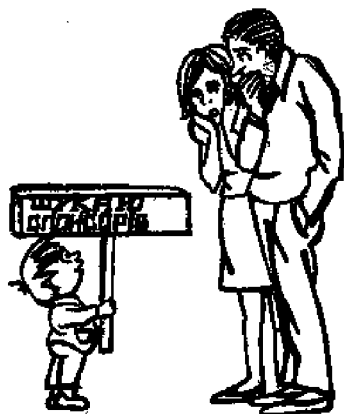
— Їдемо. Не забула, — крикнула я так, щоб він зрозумів, що мені потрібна його допомога. Але

моє зайченятко не зрозуміло і продовжувало грати в "стрілялки" на комп'ютері.

Отже, ми — студентська сім'я. Без дітей, без штампів в паспорті, але сім'я. Ми не кияни, і живемо, ні, що ви, не в гуртожитку, туди нас не пустили, ще й повиховували наших батьків: "Такі малі, а вже разом живуть. Ставте штамп і їдьте в сімейний." Тож помовчу про те, хто і за що там живе.

Ось так і довелося нам гостювати у всіх близьких, і не дуже, родичів, а потім ми зняли квартиру за 60 у. о. Радості було повні... але й зараз ми п'ємо багато кави та відсилаємо мембрани від баночок "Nescafe" в нікуди.

Вас, мабуть, цікавить, де ми беремо ті долари. Здогадайтесь, даю варіанти. Варіант а) платять батьки; варіант б) самі заробляємо; варіант в) ваш варіант. Підказка: на

ЖЕБРАК

Щоранку, виглядаючи з вікна назустріч зимовому сонечку, стикаюся з прикрими парадоксами нашого життя. З одного боку — відчуваю го-мін "модерну": моторний гул дорожніх авто, приглушений металевий скрегіт заводу, різкі мигавки міліцейських машин та "швидких", а з другого — бачу, як жебрак шукає у сміттевому баку недоїдки.

Його я бачу щодня. Це не звичайний жебрак, не один із тих, що живуть у підземних переходах, напіврозвалених халупах та каналізаційних "печерах", носять брудний одяг, топлять відчай у горілці і, буває, замерзають узимку. Це чоловік, в якому відчувається здоровий потяг до життя та світяться вогники надії в очах.

Частенько бачу його жваве спілкування з різними людьми на лаві у нашому дворі. Завважую, що одяг його не буває брудним, а навпаки — досить охайний. Навіть статус жебрака не здатен притлумити в ньому риси вихованості та доброти. Певно, це й притягує людей проводити вільний час із цим простодушним чоловіком, так само, як зачепило "професійну струнку" моєї душі. Не просто було підійти до нього із запитаннями, які відшліфовувала протягом трьох місяців моїх спостережень.

Із тривалої і, як виявилось, повчальної для мене розмови я дізналася, що "родом" Іван Несторович із

ОБРАЗОК

тих "горе-підприємців", яких немало сьогодні в нашій країні і які просто-душно повірили в те, що в нашій державі існують законодавство, право вибору, свобода слова, налагоджена система податків, одним словом, — демократія. Мабуть, і він переріс газет та пересидів перед "ящиком".

Він був одним із тих, хто намагався побудувати свій бізнес чесно та законно. Та раптом наштовхнувся на непробивну стіну нездоланих перешкод. Відчувши на собі гірку істину "сучасної системи" українського соціуму, де править не закон, а мафія, опустив руки. Переконався, що не під силу самотужки зруйнувати "китайську стіну" несправедливості. А партнерів не знайшов. Він вирішив не воювати з вітряками, а просто жити, як Бог пошле.

Не можу назвати його слабкою людиною — на те, щоб знайти своє "щастя" біля баку для сміття, потрібні немалі сили.

Іван Несторович не писав книжок, не читав проповідей — завжди вважав себе простою людиною. Він і тепер, здається, не почувається невдахою і йому чуже відчуття меншовартісності. Він просто живе, як Бог послав. І я відчула, що ця людина здатна заражати інших вірою. І це стало для мене відкриттям — зустріч з вірою...

Юлія ПЕЛІПАС

серйозних роботах ми не працюємо і по 300 у. о. в місяць не отримуємо. Тож зі шкіри ми не пнемося, але трішки підзаробляємо. Юрко співає — йому платять за талант. Я торгую — мені платять за косметику. Але я на чому заробляю, на те і витрачаю. Багатих родичів не маємо, а якщо й маємо, то вони про нас намагаються не пам'ятати.

Ще один нюанс. Мій Юрко дуже розумний і навчається на бюджеті. Для мене ж на вступних іспитах пошкодували одного бала, точніше, 5000 у. о. за всі п'ять років, і тому я навчаюся на так званій контрактній основі. От. То який варіант ви обираєте? (Правильний — а).

Наступного дня, повертаючись з базару, Юрко почав рахувати, скільки грошей ми розтринькали. От купили 2 куртки — йому й мені — вийшло 315 грн. (до речі, зі знижкою, як для оптовиків). Ще ми Юрчикові утепили рученята за 35 грн. і забезпечили мої замшеві чобітки інвентарем для догляду за 20 грн. А на кінець побалагували мене светром із найкращого бутіка для студентів — second hand за 45 грн. Так ми розорилися до кінця тижня.

Юра порахував, що взагалі я обходжуся дорожче: близько

25 грн. на день платиться за на-вчання, 10 грн. — за квартиру, 10 грн. потрібно на інші потреби (транспорт, їжа), 10 грн. — речі тривалого використання. На Юрка треба десь близько 30 грн.

От порахував мій слоник усі витрати, і я стала ще впевненішою, що знайду престижну роботу та поверну борг батькам. А ще я подумала: а як живеться тим сімейним студентам, які вже виховують дітей, які живуть без батьківської підтримки? Помітила, що зазвичай вони не навчаються на контрактній основі (якщо взагалі вчаться), не живуть у власній квартирі (якщо не отримали її у спадок).

Коротше кажучи, вибачте, але пенсіонерам допомагають (молдці!), здається, більше, аніж молодим сім'ям. Я ще не бачила студента, а тим паче студентської сім'ї, які б мали все необхідне без батьківської підтримки. Адже хіба може теперішня студентська сім'я отримувати такий прибуток, щоб мати 85 грн. на день ще й при тому, що стаціонарник не має змоги ходити на роботу, бо прогулювати пари — гріх. Можливо, студенту-заочнику і світить така доля, але молодим людям без стажу і без зв'язків щось не дуже й платять.

...Сьогодні господиня нашої квартири сказала, що тепер платити за електроенергію будемо ми, а не вона, бо, виявляється, комп'ютер багато "тягне"... Дода-лася ще одна витрата. Бідні батьки...

P. S. Щира подяка Вам, батьки, за любов, ласку і матеріальну підтримку. Щастя і здоров'я Вам у Новому році!

МЕНЕ КОВБАСИТЬ І НЕ ПОПУСКАЄ...

ПЕРЕСМІШНИК

Нічого не маю проти молоді. Професія не дозволяє. Скажу більше: молодь — наше майбутнє. Мене хвилює тільки одне: коли це майбутнє настане, я, певно, не розумітиму жодного слова. Хоч і філолог.

Коли підозра почала терзати мене, коли, перевіряючи контрольні перекази, я натрапила на справжню "перлину". Багато всякого буває в учительській практиці, але такого...

— Діти, слухайте, будь ласка, уважно. Переказ детальний, тому прошу всіх запам'ятати якнайбільше і викласти якомога точніше. Отже, уривок із кіноповісті Олександра Петровича Довженка "Зачарована Десна".

"До чого ж гарно й весело було в нашому городі! Ото як вийти з сіней та подивитись навколо — геть чисто все зелене та буйне. А сад було як зацвіте весною! А що робилось на початку літа — огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля... А соняшника, а маку, буряків, лободи, кропу, моркви! Чого тільки не наса-дить наша невгамовна мати.

— Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізошло. Коли випіає саме з землі всяка росли-ночка, ото мені радість, — лю-била проказувати вона."

Детальний переказ був такий: "Ну просто кайфово було в нашому городі! Ото як вийти з сіней та втикнути навколо — геть чисто все зелене та буйне. А сад, блін, як зацвіте весною! А який трафік був на початку літа — огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Ну і це цвіте — тупу малина, смородина там, тютюн, квасоля. І ще всього дофига. Чого тільки не насадить наша підірвана ма-тушка.

— Нічого в світі мене так не приколє, як саджати що-небудь у землю, щоб проізошло. Коли випіає саме з землі всяка трав-ка, ото мене пре, — нависала во-на."

Боже милостивий, звідки вони такого набралися?.. Відтоді я не маю ні сну, ні спокою. Як сказали б мої учні, мене ковбасить, вапить і не попускає.

Новорічними й буденними клопатами студентів переймалися і матеріали підготували студенти другого курсу Інституту журналістики: Бакало Ганна, Бекренєва Катерина, Бойко Олена, Бугасько Світлана, Кочерга Катерина, Лакізюк Вікторія, Литвинова Лариса, Олійник Оксана, Пеліпас Юлія.

Оксана ОЛІЙНИК

ЩОЙНО З ДРУКУ

БОГ ПРЕДВІЧНИЙ
★ НАРОДИВСЯ ★

КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ

КОЛЯДУЙМО,
НЕНЬКО-УКРАЇНО!

Справді дуже добру справу вчинило видавництво "Веселка", видрукуювши до новорічних свят чудово ілюстровану художником Вікторією Ковальчук книжку колядок та щедрівок "Бог предвічний народився". Першу половину видання склали самі тексти, а другу — ноти до них. Високоякісний папір, вдумливо підібрані шрифти вдало доповнюють естетичне світобачення художника, втілене в прекрасні Різдвяні образи, стилізовані під народну традицію.

Прикметно, що кожен малюнок цієї книжки — самостійний, композиційно довершений твір, який легко сприймається дитиною завдяки дивовижній пластиці й колористичності кожної його деталі. Зверніть увагу на обкладинку — традиція та модерн малюнку поєднані настільки вдало, що вертепне дійство тут органічно переходить у змістове сприйняття. А "Три празника в гості...", що прикрасили першу сторінку "Слова Просвіти"? Тут водночас і Різдвяний цикл народного святкування, й уся Україна — триєдина й неповторна.

Вишукане переднє слово до цього видання письменника-просвітянина Яреми Гояна вдало його вивершує: "Колядуймо, Ненько-Україно! Колядуймо хором-собором, бо в нас одна і вічна Українська душа"! Ми щиро дякуємо і панові директорів видавництва "Веселка" Я. Гояну, і художниці Вікторії Ковальчук за люб'язне надання ілюстрацій для новорічного числа "СП".

Олесь ЯНОВСЬКИЙ

У цьому світі за будь-якої пори року все довкілля промовляє до генетичного коду людини найпотаємнішими голосами природи: сніжинки щебечуть, мов синички, прилітаючи до мальовничих осель, а птахи розмовляють і співають майже так само, як люди. Ось козак під'їхав до красуні на коні — не сміє й слова мовити, зате кінь його залюбки нашіптує дівчині, який добрий, ласкавий цей вершник. А про що перемовляються дивовижні жар-птиці, в яких замість крил — українські рушники? Мабуть, про те ж таки, що Матір-Україну нашу маємо доглядати, як чарівний квіт папороті, тамуючи глибоко в душі те, що не дається слову.

Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеса Гончара аж ніяк не випадково заопікувався виставкою робіт лауреата премії імені Павла Чубинського та Катерини Білокур Івана Приходька — ввібравши таємниці національної майстерності ще з експериментальної студії народного мистецтва, що працювала при Київському обласному Будинку народної творчості під керівництвом мистецтвознавця Григорія Местечкіна, Іван Васильович з великою любов'ю ділитися ними з усім білим світом. І особливо вдаються йому саме потаємні діалоги квітів і птахів, людей і тварин та рослин...

У СЕЛО — ПО РОЗУМ ТА КРАСУ
закликає нас услід за геніальним філософом
і художником слова Паньком Кулішем
заслужений майстер народної творчості,
хлібороб Іван Приходько

Художникові ніяк не відболять двохсотлітні верби, якими, за переказами, простуючи через Дударків, милався Тарас Шевченко — зрубали їх немилосердні руки, хоч нікому сумні дерева ті й не заважали. А художникові непрохані дереворуби так і лягли на папір,

як символ влади, котрій далека й безмежно чужа залюбленість патріота в історичні красиви рідної землі, в поетичних і дивовижно терплячих її синів і дочок. Ось вони — під невмирущим деревом усенародної пам'яті. Погляньте лишень, яка дивовижно прекрасна це картина! І янголи в українських строях, допильновуючи небесного квіту нашого буття, ненав'язливо підказують: горня Україна — така ж реальна, як і дума чи помисли про неї. Пильнуймо чистоту храмів душ своїх, дбаймо про світ зовнішній та внутрішній — не втомлюймося плекати в собі добро, яке тим щедріше плодоносить, чим охочіше віддається.

Про плекання соборів наших душ, заповідане Олесем Гонча-

ром, йшлося у виступах Г. Местечкіна, голови Фонду, героя України П. Тронька, доні відомого народного майстра О. Саєнка Ніни Саєнко, заступника Голови Співки народних майстрів Є. Шевченка, П. Гончара, директора галереї "Кроки... на... зустріч" Раїси Бондаренко — господині виставки — та інших добродіїв. Про своє поклонання донести до українців незглибиму красу й мудрість укра-

їнського села палко та образно говорив Іван Васильович Приходько. І диво дивне! Його картини так і ряхтіли, відгукуючись на слово художника, так і ясніли...

Хто ж він, цей чарівник пензля й леза? Бо Іван Васильович ще й неабиякий різьбяр та скульптор — до його іграшок дівчора так і прикипає. Петро Гончар, усміхаючись, розповідав, як доня його відразу кинулася до коника на коліщатах, виставленого майстром Іваном — ніяк не хотіла відходити.

Так ось, народившись у селі Дударкові, що на Київщині, Приходько був забраний до армії аж на Урал, де трудився до 1972 року. І треба ж було такому статися, щоб чи не за духовно найтяжчої пори для України, він повертається додому. До тих предковичих верб, зрубаних уже за незалежності, до рідного слова, добряче призабутого на чужині. А що земля славнозвісних Ганни Собачко, Марії Примаченко, Ганни та Валентини Бересів, рушникарів, була і його рідною землею, то, цілком природно, що й Іван Васильович відчув у собі нездоланний потяг до прекрасного.

Зрештою, краса завжди присутня в нашому житті, переконаний художник. Потрібно лише не лінуватися — придивлятися до неї, відкривати її в собі та в довкіллі. Чуїно, уважно й неупереджено. Бо ж не все те золото, що блищить, як слушно мовить народ. Ось валяється химерний липовий цурпалок... Звільни його з-під старої кори, погладь, підпилай, де треба, допоможи дереву вивільнити душу — воно й заспіває, загомонить до світу призабутих діалектом любові.

... "Село моє взимку літає, немов лебедина зграя" — написав колись Іван Павліха із села Бібрка, що на Львівщині. А Іван Приходько з Київщини так само натхненно відтворює своє село за різних пір року — воно літає, співає та молиться Богу за кращу долю для нас усіх.

● **Віктор ГРАБОВСЬКИЙ**
На світліні вгорі:
І. Приходько зі своїми учнями

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Ресстраційне свідоцтво KB № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редакція: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail:
slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світліни не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.